HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

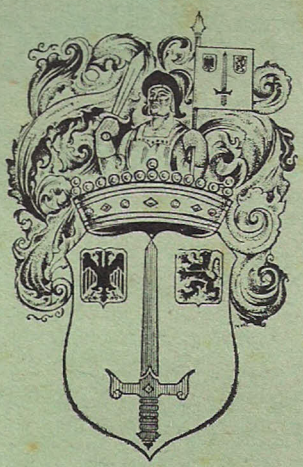

Jaargang II – 1950 Nr 4. – Augustus

Onze Beschermraad

De Weledele Heer Gouverneur en de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen;
Prof. Dr. Frans de Backer, leraar aan de universiteit te Gent, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, Ukkel (uit Aalst);
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Albrecht de Beer, hoofdinspecteur van de bisschoppelijke colleges, Gent (uit Hofstade);
de heer volksvertegenwoordiger Albrecht van den Berghe, burgemeester van Nederboelare, voorzitter van het Christelijk Onderwijzersverbond (uit Smeerebbe-Vloerzegem);
de heer Michiel van den Bossche, Zottegem;
de heer Leopold Bosteels, nijveraar, Aalst;
Dr. Arthur Broekaert, geneesheer, letterkundige, Geraardsbergen;
Z.E.H. Hubert Buyle, algemeen bestuurder der Zwarte Zusters, letterkundige, Aalst;
de heer Leo van Cleemput, ere-inspecteur van het Lager Onderwijs, Aalst;
Z.E.H. Jozef Crombé, pastoor, Belsele (van Velzeke);
Hoogeerwaarde Pater Donatus, gewezen Generaal der Capucienen, Antwerpen (uit Welle);
de heer Edgard Durant, Ninove;
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Leonce Eeckhout, professor aan het Groot Seminarie, Gent (uit Sint-Maria-Oudenhove);
Dr. Hendrik van Gassen, atheneumleraar, Ninove;
de heer Robrecht de Graeve, inspecteur van het Lager Onderwijs, letterkundige, Gent (uit Woubrechtegem);
Dr. Frans d'Haese, ambtenaar, Geraardsbergen;
de heer Kamiel Huylebroeck, gemeentesekretaris, Gijzegem;
Dr. Siegfried de Laet, docent aan de universiteit te Gent;
de heer graaf Guy de Liedekerke, Petegem-Oudenaarde;
Dr. Jan Lindemans, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, voorzitter van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Vlaams Brabant, Laken-Brussel;
Ir. Paul Lindemans, inspecteur van het Landbouwonderwijs, Opwijk;
Z.E.H. Aloïs de Maeyer, godsdienstleraar aan het atheneum, toneelkundige, Aalst;
Z.E.H. Richard de Moor, bestuurder van het Sint-Martenscollege, Aalst (uit Bavegem);
de heer Edgard van Oudenhove, notaris, senator, Denderhoutem;
Ir. Albrecht van Pottelberghe, lid der Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen, aannemer, Erembodegem;
Z.E.H. Jozef de Potter, ere-legeraalmoezenier, Gent (uit Aalst);
†Z.E.H. Kanunnik Jozef Reynaert, pastoor-deken, Aalst;
Dr. Adhemar de Smet, prefekt van het atheneum, Antwerpen (uit Aalst);
Prof. Dr. Herman Uyttersprot, leraar aan de universiteit te Gent, Aalst;
Hoogeerwaarde Heer Jozef Walters, ere-deken van Ninove, Gent.

Betrekkingen tussen Ledeberg (Gent) en het Land van Aalst

Opzoekingen naar geschiedkundige gegevens over Ledeberg-bij-Gent brachten me in nauwer kontakt met het Land van Aalst. Door haar ligging in Keizerlijk Vlaanderen, ten oosten van de Schelde, had de heerlijkheid Ledeberg noodzakelijk politieke en handelsbetrekkingen met Aalst. Meer nog. Het Land van Aalst heeft eeuwen lang de Dries van Ledeberg in bezit gehad en daar zelfs een stenen paal, met zijn wapen erop, geplant. Deze periode strekt zich uit van de 13e tot de 17e eeuw.

Het huidig Oost-Vlaanderen is voor tweederden, vanaf de Henegouwse grens tot Gent, door de Schelde gesplitst. Eeuwen lang blijft deze stroom de scheidingslijn tussen Kroon-Vlaanderen en Keizerlijk Vlaanderen.

Door het verdrag van Verdun, in 843, komt het grondgebied ten westen van de Schelde toe aan Karel de Kale, koning van Frankrijk; de streek ten oosten van de stroom, met de Brabantgouw, gaat over aan Lotharius I, keizer van Duitsland. Vandaar de benamingen van Vlaanderen onder de kroon en Vlaanderen onder de keizer of Keizerlijk Vlaanderen. In 925 wordt het grondgebied rechts van de Schelde voor goed bij het Duitse Rijk gevoegd.

De nu volkrijke gemeente Ledeberg was als leengoed aan de St-Pietersabdij te Gent geschonken, bij akte van 22 Februari 964, door keizer Lotharius. De heerlijkheid Ledeberg had toen, zoals tegenwoordig nog, als grenzen de Schelde en de twee parochies Gentbrugge en Merelbeke. De Schelde sneed dus Ledeberg af van zijn leenheer, de abdij. Het lag bijgevolg in het domein van Aalst. Omstreeks 1046 heeft Ledeberg als hoofdzetel Aalst, met als graaf Dirk van Aalst.

Omstreeks 1146 erven de graven van Vlaanderen, te beginnen met Filips van de Elzas, de titel van graaf van Aalst. Maar tot aan het einde van het Oude Regime zal het Land van Aalst eigen rechten, wetten en privilegiën bezitten.

Men spreekt steeds van de « twee steden » in het Land van Aalst. Deze zijn Geraardsbergen en Aalst.

Geraardsbergen, een onafhankelijke heerlijkheid van de graven van Vlaanderen, wordt in de tweede helft van de 13e eeuw een achterleen van het Keizerrijk. Wanneer Geraardsbergen aan de opstand tegen graaf Lodewijk van Nevers deel neemt, wordt dit leen, bij manier van straf, in Februari 1330, aan het Land van Aalst toegevoegd. Van dit tijdstip af deelt Geraardsbergen met Aalst enigerwijze de rang van hoofdplaats van het Graafschap.

In 1430 verenigt Filips de Goede de Nederlandse lenen, zodat de Duitse keizer alleen als beschermer van Keizerlijk Vlaanderen optreedt, maar geen eigendomsrecht meer doet gelden.

Leenroerig is het Land van Aalst op de eerste plaats verdeeld in vijf roeden of baanderijen (baronieën), afhangend van het leenhof van Aalst, genoemd het « Hof ten Stene ». O.a. is er de baanderij, later markgraafschap Rode, met Gentbrugge en Melle.

Ledeberg wordt hier niet vernoemd, omdat deze heerlijkheid aan de St-Pietersabdij toebehoort. Maar Aalst bezit te Ledeberg een stuk grond, de Dries, als eigendom. In het midden van deze Dries had Aalst een stenen zuil geplant, waarop zijn wapen ingebeiteld stond.

Alvorens de beruchte Rietgracht door Ledeberg werd getrokken, beschouwden de schepenen van Gent de heerlijkheid als gelegen buiten de verdedigingslijn van de stad en oefenden er geen enkel recht uit. Toen de Rietgracht door Ledeberg werd verlengd vormde deze gracht, volgens de Gentse magistraat, de uiterste verdedigingsgordel van de stad. Daardoor werden de inwoners tussen gracht en stadspoorten aangezien als « burgers », dus als cijnsplichtigen van Gent.

Deze toestand verwikkelde de politieke betrekkingen van Ledeberg van de ene kant met de stad en het Vrije van Gent, van de andere kant met het Land van Aalst.

Geschiedkundig staat vast dat de heerlijkheid Ledeberg, in de 13e en 14e eeuw, en later nog, nooit is aangeslagen geweest voor vervoer door Aalst en zij tevens niet bijdroeg tot de landelijke belastingen door het Land van Aalst aan zijn inwoners opgelegd.

De prelaat van St-Pieters nochtans moest altijd bekennen dat hij geen enkele bijzondere titel of bewijs bezat om deze vrijstelling te staven of te rechtvaardigen. Hieruit volgde, besloot de magistraat van Gent, dat de oorsprong en de werkelijke oorzaak van deze vrijstelling tegenover Aalst te vinden waren in het feit dat de inwoners van Ledeberg aan de accijnzen en de reglementen eraan verbonden, onderworpen waren. Deze gevolgtrekking scheen logisch : het een vloeide uit het ander voort. Later, in de 16e eeuw, trok men deze toestand in twijfel.

In 1531 bv. moet de abt zich voor de Raad van Vlaanderen rechtvaardigen, omdat hij geweigerd heeft Jan Uutenhove, burger van Geraardsbergen, door de baljuw van Ledeberg aangehouden, aan de officier van Geraardsbergen uit te leveren. Op zoek naar een schuldeiser was deze Uutenhove langs de openbare weg te Ledeberg opgepikt. De mannen van Geraardsbergen eisen die man voor zich op, volgens het voorrecht, dat hun toelaat de uitlevering te vragen en de rechtspraak te houden van ieder aangehouden of achtervolgde burger van hun stad, voor welke zaak of op welke plaats in het Land van Aalst, deze burger ook was aangehouden. (1)

Na onderzoek van de plaats der gevangenneming, wordt op 14

---

(1) « De baljuw vande heerlichede van Lede(berg) heeft hem vervordert » binnen de voorseide heerelichede van Lede(berg), op de heerstrate, we- » send dland van Aelst, te vanghene eenen poortere, met name Jan Uuten- » hove, van de stede van Gherondsberghe ». Geraardsbergen verzet zich » tegen de aanhouding, want deze maakt inbreuk op zijn « gecostu- » meerde rechten ». Daarom eist het, zo luiden de brieven van 't Hof, « den voorseiden ghevanghene te ontslaene van vanghenesse costeloos » ende scadeloos, indien hy om civile zaken ghevangen ware, ende indien » hy ghevangen ware om crim, hem met zynen tichte te leverene ten ghe- » costumeerden limiten ende paelen, ende indien deselve baillu yet daer- » jeghens wiste te zegghene, dat hy dat soude somen doen voor hem- » lieden ».

Maart 1531 een proces-verbaal opgemaakt. In dit verslag lezen we dat de openbare weg, waar Uutenhove was aangehouden, dat de « meyerij » waar de gevangene drie dagen was opgesloten, alvorens naar de gevangenis van de proost van St-Pieters overgebracht te worden, en de heerlijke vierschaar, alle gelegen zijn tussen de poorten van Gent en de Rietgracht.

De procureur van de prelaat verklaart dat « de selve plaetse ende » inwoonende binnen de voornomde Rytgracht ghehouden, gherekent » ende ghereputeert es als eveneens gelyc of dezelve plaetse ghele- » ghen waere binnen vesten der voornomde stede van Ghendt, ende » de inwoonende vanden voornomde Rytgracht ghelden, schot ende » lot metten inwoonende der voornomde stede van Ghendt, ende zyn » daghelic justiciable in deerste instantie voor schepenen vander stede » van Ghendt, als thuerlieder poort ». (2)

Uit dit proces mogen we besluiten dat het Land van Aalst te Ledeberg weinig te zeggen heeft, dat de stad Gent aan de haagpoorters, die er wonen, en zelfs aan de vreemdelingen, die er gesnapt worden, de wet stelt.

Maar van de andere kant heeft een uitspraak van de Raad van Vlaanderen, op 15 Mei 1533, de baljuw van Ledeberg in 't ongelijk gesteld, in een zelfde geval. De Raad verklaart de handelwijze van de baljuw, die een gevangene aan St-Pieters overleverde, ongegrond. Zij bekrachtigt tevens de brieven van 't Hof van Aalst (die het recht heeft een van haar burgers, buiten haar domein gevangen, op te eisen, ook te Ledeberg), en veroordeelt de verweerder of de baljuw « in de costen van dezen ghedinghe ter taxatie van den hove » (van Aalst). (3)

Door deze uitspraak verdedigt de Raad van Vlaanderen de stelling dat men niet willekeurig een georganiseerde toestand, gegrondvest op de aloude of primitieve bevoegdheid van de landelijke heerlijkheden, mag veranderen. Ledeberg behoort immers tot Keizerlijk Vlaanderen.

Sinds de uitspraak van 15 Mei 1533 verscherpt stilaan de neiging om de banden van Ledeberg met het schependom van Gent te verbreken en deze, die zijn grondgebied met het Land van Aalst verbinden, te versterken en toe te halen. De « kastelenij » heeft nooit haar recht in Ledeberg verzaakt, zoals de feiten van 1531 aantonen.

Ook de prelaat en de inwoners van Ledeberg vragen niets liever dan de toenadering tot het Land van Aalst te vergemakkelijken. Hierdoor willen ze ontsnappen aan de accijnzen en overige verplichte belastingen door het schependom van Gent geëist. (4)

Aan de uitspraak van 15 Mei 1533 geeft de prelaat nochtans een draagwijdte, die de woorden en de geest ervan overtreft. Hij haast zich de toepassing van het akkoord van 25 November 1520 af te wij-

---

(2) Zwartenboek, fol. 326, Stadsarchief. — Berten, « Coutumes de la Seigneurie de Saint-Pierre », T. VII, blz. 36 en 623.

(3) Vonnis van 16 Mei 1533, in « Register van Sentencien ende appointementen interlocutoire, December 1530 - December 1533 », bl. 391 v°.

(4) De voorwaarde : « vrijstelling van landelijke lasten tegenover Aalst » moet gehandhaafd blijven.

zen te Ledeberg. Zijn voorganger heeft door deze overeenkomst (met Gent) verzaakt aan het beste « kateel », dat hem toekomt vanwege de erfenissen van personen gestorven binnen de Rietgracht, maar in het rechtsgebied van de abdij, te Ledeberg.

Opnieuw moest de prelaat zijn recht en dat van Aalst verdedigen in 1538. Op 23 Mei komt vóór het schepencollege van Gent een zaak, door zeven getuigen gestaafd, « dat men buuten de Keyzerpoor- » te, tot dhoirs Thautis noch schot noch lot en ghelt, noch van ghe- » lycke buuten Sinte-Lievens poorte totten draeyboom ofte Ryt- » gracht, nyet anders wetende tenzy alle daer poorters bevryt ghe- » lyc de insetenen deser stede, hemlieden met dezelve huerlieder » poorterie behelpende, zonder dat zy ghezien hebben dezelve aldaer » wonende obedierende ten beschryvenen van die van Gheertsberghe » ofte Aelst, zegghende voort dat Jan de Witte wyn vercoopende, » assyse betaelen moeste, wonende buiten Sinte-Lievens poorte, en de » ghone daer bier vercoopende tzelve huerlieder bier ghehouden zyn » te haelen binnen deser stede ». (5)

Na de harde bestraffing, door Karel V aan Gent opgelegd, heeft de stad zich enigszins herpakt in 1545. De prelaat brengt nu zijn grieven tegen Gent naar voor bij de keizer : « Gent maakt inbreuk op onze privilegiën ». De overeenkomst van 15 Mei 1533 is enkel gemaakt ten overstaan van het grondgebied, gelegen in Vlaanderen onder de Kroon, waar dezen van Gent hun dude grenzen hebben, en niet ten overstaan van het grondgebied, o.a. Ledeberg, in Keizerlijk Vlaanderen, in het Land van Aalst, waar Gent nooit een verdedigingslinie gehad heeft. Als Gentenaars hun poorten (St-Lievens- en Keizerpoort) verlaten en de heerlijkheid van Ledeberg betreden, kunnen ze door de baljuw van Aalst of andere officieren aangehouden worden, zonder rekening te houden met de Rietgracht ».

Al moet de abt optreden tegen die van Aalst of Geraardsbergen, toch houdt hij vol dat inwoners van het Land van Aalst of van Geraardsbergen (die te Ledeberg vertoeven) niet als « burgers » van Gent mogen beschouwd worden. (6)

Wanneer de ontvangers van de « pontghelden » uit Gent aan Ledeberg de stedelijke taksen komen vragen, gelegd op de geschaafde balken, die van Ledeberg naar Gent worden vervoerd, wijzen de schepenen van Ledeberg hun vraag af. Ze ondergaan nog de invloed van de uitspraak van 1533, en antwoorden, bij vonnis van 14 Juni 1543 : « De heerlijkheid van Ledeberg is in het Land van Aalst gelegen en niet in de stad of het Vrije van Gent. Bijgevolg is het fiskaal reglement voor Gent uitgevaardigd op haar niet toepasselijk ». (7)

Gent maakt het Ledeberg lastig, omwille van de ligging der heerlijkheid in het Land van Aalst. Immer en altijd roept de stad de fameuze Rietgracht ter hulp, als grens van de Keure, om haar zogenaamde rechten te doen gelden.

Een tijd later vordert het schependom van Gent van twee inwoners van Ledeberg de belasting op, geëist door de invoer en het ge-

(5) Stadsarchief, Reg. AA, fol. 178.
(6) Stadsarchief, 105e reeks, en Reg. II, fol. 101.
(7) Reg. 525, fol. 330, en « Invent. Van Lokeren », nr 2170. (Stadsarch.).

bruik van granen. Vóór het tribunaal van Gent gebracht stellen zij daar tegenover het vonnis van 14 Juni 1543; maar het tribunaal verklaart dat dit dokument geen de minste waarde bezit, vermits de Keure van Gent geheel het grondgebied tot aan de Rietgracht als Gents gebied beschouwt.

In 1544 houdt de baljuw van Ledeberg op zijn grondgebied een persoon aan uit Schendelbeke. De gevangene kan ontsnappen en vlucht over de grens in het Land van Aalst. Tevergeefs eist de baljuw deze ontsnapte terug. De zaak komt voor de Raad van Mechelen en Ledeberg moet van zijn eis afzien.

Is de Rietgracht voor Gent een sterk bewijs van zijn rechten te Ledeberg, voor de prelaat bestaat de Rietgracht niet als grens, nog minder als verdedigingslijn van Gent, ook niet als grens van Keizerlijk Vlaanderen. Het is maar een gracht, zegt de abt, die geen enkele politieke noch militaire betekenis heeft, zo min te Gentbrugge als te Ledeberg. Want de inwoners van Gentbrugge zijn voor altijd vrij gemaakt van de fiskale eisen van Gent en hangen nu af, bij uitspraak van 15 September 1571, van het Land van Aalst, ondanks de Rietgracht, « waaraan men waarde wil hechten, en die ook door Gentbrugge loopt » (8).

Maar het voorbeeld van Gentbrugge is niet afdoend genoeg, vermits deze heerlijkheid belasting op het vervoer, alsook de landelijke cijnzen aan het Land van Aalst betaalt.

Aan het « Hof ten Stene » behoort Gentbrugge. Ledeberg daarentegen is een leengoed van de Sint-Pietersabdij en bezit de gewoonten en gebruiken van zijn opperleenheer. Het Land van Aalst, met zijn eigen rechten en wetten, bezit te Ledeberg geen justitie noch partikuliere vierschaar noch « hoven ». Hem behoort enkel de Dries. Het mag hier, op deze Dries, zijn recht uitoefenen van « foncire, erfven ende onterfven en diergelycke ».

De volgende vraag werd nu gesteld. Zijn de inwoners van Ledeberg feitelijk verplicht de cijnzen en andere lasten van Gent te verdragen ? Op deze vraag antwoorden de oorkonden en de getuigen, voorgekomen in de loop van volgend proces, het tegenovergestelde. De Raad van Vlaanderen geeft na een voorlopige oplossing in 1621, de definitieve doorslag in 1725, ten gunste van Ledeberg, tegen Gent. Dit is de bevestiging van het besluit van 7 Juli 1565, zoals volgt.

Het geschil ontstaat vanwege de inwoners van Ledeberg en de baljuw van Aalst, die hun verdediging opneemt, en tegen de « pachters » van de wijn-accijnzen, de hoogbaljuw en de schepenen van de Keure van Gent. Het verzoekschrift van de eisers verklaart dat de inwoners van Ledeberg, als zodanig en als burgers van Aalst, bijdragen tot de belastingen (« schot ende lot ») van het grondgebied. Ze zijn bijgevolg niet onderworpen aan de lasten, statuten en jurisdictie van Gent. Waren ze niet altijd vrij van de stedelijke accijnzen ? Een burger van Ledeberg nochtans wordt door de pachter der rechten op wijnen veroordeeld, omdat hij weigerde de belasting te betalen. Zij eisen dus de vrijlating van die man.

Het Hof neemt dit verzoekschrift voorlopig aan, maar als gevolg

(8) Berten, a.w., bl. 292.

van een bespreking van het « voor en tegen », beveelt het de cijnsplichtige terug in de gevangenis te steken, tenzij hij liever onmiddellijk de vereiste som als waarborg stort. Later komt het Hof terug op deze rechtspraak, waarvan de knoeierijen niet kunnen uitgelegd worden, tenzij men aanneemt dat de wisselvalligheid van de beslissingen gerechtvaardigd werd door de wisselvalligheden van het bezitsrecht, dat afhangt van de tijdsomstandigheden. Gent mocht vaststellen dat de belastingschuldigen van Ledeberg op de lijsten van de « evenredige denarius » waren gebracht tot het einde van de 16e eeuw, maar waarschijnlijk verloor de stad haar voordelen omwille van de werkeloosheid van de pachters der accijnzen en omwille van de weerstand van de belanghebbenden. Men werpt ten andere voor de voeten van de Gentse schepenen in 1621 en 1710, dat de uitspraak van 1565 later nooit werd toegepast met betrekking tot de rechten op de wetten en de bieren en andere eetwaren.

Intussen waren de inwoners van Ledeberg, alhoewel vrij van vervoerbelasting, toevallig begrepen in het fiskale aandeel van het Land van Aalst voor zekere belastingen. Deze hebben andere gronden, zoals het volgend voorbeeld aanduidt :

« Alzoo de prochie van Ste-Pieters-Lede, buyten Ghendt, niet en » is contribuable metten lande van Aelst, noch by tzelve tot furnisse- » ment vande generale lasten beschreven en wordt, ende dat nochtans » inde quote vanden voornomden lande van Aelst van millioen gul- » dens HH. gheconsenteert tot het belegh van Sluys, ghenomen ende » gherepartisseert up den voet vander maelderye, de voornomde pro- » chie is begrepen als met die vanden lande van Rode, deel vanden » lande van Aelst, verpacht wesende, sal beliefven myn heere den » commis, Jor Claude Damman, dezelve t'accepterende inde betalyn- » ghe, draghende de quote vande zelve prochie hondert twelff gul- » denen, neghentich stuuvers, volghende de repartitie. Den xiiijen Janry XVIcXXIIJich » (9).

Dit geding wordt gesloten door een proces dat merkwaardig is zowel door de duur als door de verschillende rechtsplegingen. De feiten staan opgetekend in een verzoekschrift van 19 Februari 1621.

In de vorm van een aanklacht wordt dit naar de Raad van Vlaanderen gezonden door de schepenen en de baljuw van de steden en de roeden van het Land van Aalst, die ten beste spreken voor de inwoners van « Lede-Driesch », samen met nog anderen, tegen de schepenen van de Keure. « Het staat vast, zeggen de supplianten, dat deze van Gent geen enkel gezag uitoefenen in het Land van Aalst, keizerlijk domein, begrensd door de poorten van de stad en niet door een ingebeelde Rietgracht, die hun schependom tot in Ledeberg zou uitgestrekt hebben, ten nadele van ons eigen gezag. In die heerlijkheid wordt ons gezag verduidelijkt door een paal, met de wapens van Aalst versierd, gestaan midden van de Ledeberg-Dries reeds vóór deze onenigheden, en die er nog staat. Hieruit volgt dat de schepenen van de Keure de inwoners van Ledeberg niet kunnen verplichten tot de accijnzen, hulp en steungelden die de stad Gent aangaan. Om hun bijdrage in de 400.000 gulden aan de prins gegeven (voor het beleg

(9) Zwartenboek, fol. 138, Stadsarchief. — Berten, a.w., bl. 293-294.

van Sluis), te betalen, legden de Gentse schepenen aan ieder huisgezin de plicht op een gulden te storten. Deze maatregel wilden ze ook aan de inwoners van Ledeberg-Dries opleggen. Ze kwamen daarom persoonlijk de telling van de haarden doen, zelfs zonder de bijstand van een plaatselijk officier. Het moge dus aan de Raad behagen deze lijst nietig te verklaren; te zeggen dat de inwoners van Ledeberg geen bijdrage moeten storten met deze van Gent; te gebieden voorlopig alle vervolging te schorsen ».

Het Hof bevestigt dit verzoekschrift en beveelt de voorlopige schorsing. Vermits de Keure zich te weer stelt, geeft het, op 16 Juli 1621, de volgende beslissing :

« Thof, alghesien, continueert den staet by de supplianten vercre-
» ghen, den 19 Feb. lestleden, int regarde van tschaughelt; houdt bo-
» vendien in state alle lichtinghe van assysen ofte andere lasten die
» de verweerders sauden willen doen buyten Ste-Lievens poorte ende
» Keyzer poorte, ordonnerende dat de lasten aldaer opghestelt ende
» noch optestellen by de verweerders sullen ghecollecteert worden by
» de neutrale persoonen te kiesen door partyen, te proffyte die daer
» toe sal bevonden gherecht te zyne, zonder prejuditie aen tprinci-
» pael ».

Ondanks deze uitspraak, veroorlooft zich de pachter van het recht op het slachten van dieren zelf de taks te innen bij enige inwoners. In geval van weigering bedreigt hij ze te doen aanhouden op het gezag van de « meyer » van Ledeberg.

Aanstonds richten de verweerders een kommissie op. Maar deze twee zaken blijven hangen tot 15 Mei 1710 ! Omstreeks die tijd doen de prelaat, de baljuws, de schepenen en de aanhangers van Ledeberg hun beklag omdat de raad van Gent verordend en op 1 Augustus 1709 bekend gemaakt heeft dat de huiselijke cijns van een 10de denarius ook zou toegepast worden op de huizen, landerijen, weiden en tienden van Ledeberg binnen de Rietgracht, niettegenstaande de aanklagers beweren dat de « huizen, landerijen en weiden » in deze heerlijkheid gelegen, nooit onderworpen zijn geweest aan enige verplichting of belasting van de stad. In de loop van dit geding herinneren de verweerders zich plotseling de uitspraak van « het uitstel » van 16 Juli 1621, in een gelijkluidende zaak gegeven : in deze zaak was de opheffing nooit bekomen noch vervolgd, en ze halen dit met uitgebreide gevolgtrekkingen aan.

Het Hof zendt de partijen vóór een kommissie, aan wie het omstandige onderrichtingen geeft en verzoekt 1° in het bijzonder de schepenen van de Keure op het hart te drukken « dat het hun niet geoorloofd is door bedreigingen en aanhoudingen te handelen om die betwiste taks te innen gedurende de voorlopige schorsing (van het geding), van 19 April 1621, en daarna op 16 Juli bevestigd; 2° aan de partijen te vragen waarom het proces van 1620 hangend bleef; 3° aan de schepenen van Ledeberg te laten weten dat de Rietgracht schijnt beschouwd te wezen, van alle tijden, als grens van het Gents schependom en ze uit te nodigen tot de verantwoording van hun bewering als zouden de inwoners van Ledeberg binnen de Rietgracht niet aan de lasten van de stad onderworpen zijn; 4° hun doen te kennen geven

dat het voorbeeld van Gentbrugge, door hen ingeroepen, bij het Hof niet schijnt afdoende te zijn, aangezien deze van Gentbrugge bijdragen tot de vervoerlasten in het Land van Aalst; 5° hun te vragen of een afzonderlijke huiscijns te Ledeberg werd opgehaald, en indien dit zo is, in welke kas dit geld werd gestort » (17 Februari 1714).

De verweerders antwoorden aangaande het tweede punt, dat het proces van 1621 hangend is gebleven omwille van de belasting-kommissie. Op het derde punt geven ze voor antwoord dat te Ledeberg geen Rietgracht bestaat en dat hun vrijstelling van vervoerlasten voortvloeit uit het onheugelijk bezit ervan. Ze vermogen geen voldoende uitleg te geven omtrent de laatste vraag.

De zaak treedt dan in een faze van onderzoekingen, voorafgegaan en gevolgd van eindeloze wederzijdse verslagen. Tegen de theorie in van Ledeberg nopens de Rietgracht, gegrondvest op de Caroline, de gebruiken, het reglement van 1624 en de gewoonte, brengen de Gentse schepenen een nieuw argument naar voor, dat door zijn oorspronkelijkheid nogal buitengewoon is. Dit argument, zo ver het aanspraak maakt op grondeigendom te Ledeberg, is het charter van 1253, dat met hun schependom heeft verenigd « terram juxta Gandavum, ultra » pontem qui dicitur pons brabantie et homines in dicta terra manen- » tes prout scabinagium quod ibidem esse consueverit proextende- » batur », d.w.z. het « kwartier van de Overschelde », dat gaat tot aan » de Keizerpoort ! Maar in die periode zijn historische vergissingen en vrijpostigheden aan de orde van de dag !

Eindelijk beslissen de afgevaardigden van de steden en van het Land van Aalst, na een besluit van 29 Januari 1718, in het geding tussen te komen en zich bij de verweerders van Ledeberg aan te sluiten.

Het Hof stelt op 21 Juli 1725 het volgende vast :

« Thof recht doende, verclaert de sommatien dies questie quaet; » condempneert de verweerders, die voor sulcx, te laeten vaeren, » verclaerende voorts heesschers niet belastelyck te syn met eenighe » stadts rechten, tauxatien, nochte uytsenden die van s'verweerders » weghe opghestelt ofte uuytgheven worden ende verweerders in » hunne contrarie soustenuen te syn niet ontfanghelyck nochte ghe- » fondeert, condempneert hun in de costen vanden processe, ter tauxa- » tie vanden hove » (10).

De verweerders en de verdedigers van Ledeberg worden dus afgewezen en veroordeeld tot de kosten van het proces. Tegen dit vonnis gaan ze in beroep en houden staan dat de raad geen rekening met de naar voor gebrachte dokumenten heeft gehouden, noch met de negatieve uitslag van het onderzoek, zo ernstig door de verweerders ingesteld omtrent een van de bijzonderste punten van de onderrichtingen aan de kommissarissen gegeven, te weten of de inwoners van Ledeberg *feitelijk* bijdragen in de huisgelden en andere belastingen van het Land van Aalst.

Te Mechelen blijft de zaak slepen : het geding duurt tot aan de Franse Omwenteling (11).

TURNHOUT. *P. Petrus B. de Meyer.*

(10) Berten, a.w., bl. 296.
(11) Stadsarch., Invent. « Stadsprocessen tegen Ste-Pieter », nr 41.

Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw onder de Franse Overheersing

I. *DE EERSTE INVAL.*

Wanneer door de overwinning bij Jemappes (6 Nov. 1792) de Oostenrijkse Nederlanden onder het Frans-republikeins bewind kwamen, werden de overwinnaars hier als bevrijders ontvangen. De herinnering aan de Brabantse Omwenteling leefde immers nog voort bij de bevolking. Reeds op 8 November 1792 richtte de « lieutenant generael commandant en chef van het Belgisch leger Dumouriez » een manifest tot « het vrije Volck », waarbij het werd opgeroepen tot de keuze van zijn vertegenwoordigers. Het volk van Denderleeuw werd bijeengeroepen op 30 December. De opneming van de stemmen had plaats « naer den Goddelijken dienst der Vespers ». Kiezers waren alle personen boven de 21 jaar. Onder de kandidaten werden verkozen : Jozef en Joannes Sonck, Victor van den Broeck, Frans en Jaspar Dierickx, Jozef Eeman en Joannes van Santen.

Het zou evenwel niet lang duren, of het volk wenste van zijn bevrijders verlost te zijn. De dwangmaatregelen en de plagerijen tegen de godsdienst deden het volk de terugkeer van de Oostenrijkers, na de overwinning van de Coalitie (1) op de Fransen te Neerwinden (1793), als een verlossing begroeten.

Op 7 Februari 1794 benoemde de heer van Liedekerke en Denderleeuw, graaf Victor Maurits Requet, als burgemeester *J.B. Cortvrindt*, als schepenen Petrus de Proost, Joos van Vaerenbergh en Frans Dierickx en als bedezetters Jan Collijns, Joos de Proost, Pieter van den Bossche en Jozef van den Broeck. Het oud bestuur was hersteld.

Honderden priesters en leden van de adel ontvluchtten Frankrijk en zochten een onderkomen in Duitsland of in de Nederlanden. Wellicht behoorde tot deze karavaan vluchtelingen E.H. Pierre Nels of Niel (2), die hier woonde in de huidige Alfons de Cockstraat, waar hij overleed als « pensionnaire d'Etat », op 10 Februari 1813.

II. *DE TWEEDE INVAL.*

In de slag bij Fleurus, op 25 Juni 1794, werd de Coalitie verslagen. De Fransen bezetten onze gewesten opnieuw en zouden er blijven gedurende twintig jaren, gezien het verdrag van Campo-Formio (1795) de verovering bekrachtigde.

Deze militaire operaties vonden ook te Denderleeuw hun weerklank. De geallieerde keizerlijke troepen, samen met de Hannoversen, plunderden bij hun aftocht, op 3, 4 en 5 Juli, het dorp. Pastoor

(1) De Coalitie omvatte Oostenrijk, Pruisen, Engeland, Holland, Rusland en Italië.

(2) Deze priester, geboortig van Yvetot (Seine Inf.), voorheen pastoor te Pleine Sève (bisdom (Rowaan), overleed op 87 jarige ouderdom.

Aerts (3) tekende aan in zijn dagboek : « ...van de geallieerde keyserlycke trouppen en Hanoversche driemaal geplundert bij de 300 guldens ». Dit was nog slechts een begin.

De bezetter zou het voorbeeld van de aftrekkende troepen navolgen : zeer hoge belastingen werden geheven, met hierbij nog een extratje voor de geestelijkheid. Nu sloeg pastoor Aerts de handen in de lucht, want de belasting was zo zwaar dat hij zich verplicht zag geld te lenen (4) : « Item de fransche republique trouppen hier in 't landt gevallen synde, ben in contributie gestelt geweest over de pastoreele goederen en gequotiseert van de Municipaliteit van Aelst voor mijn deel 750 Gulden courant » (Sept. 1794). Deze militaire contributie, naast de opeisingen, die in vele gevallen nooit werden vergoed, tenzij door waardeloze assignaten, drukte zwaar op al de burgers, die zelf met klinkende munt moesten betalen.

Daarbij maakte de strenge Winter van 1794-95 het leven voor de schamele bevolking nog harder en toonde zij zich weinig enthoesiast bij de planting van de vrijheidsboom, al luidden de klokken... en al werd het dragen van de Franse Republikeinse cocarde opgelegd.

Niets wijst er op dat het decreet van 7 Vendemiaire jaar IV (1 Okt. 1795), waardoor ons land voor goed met Frankrijk werd verenigd en ons volk officieel « Frans » werd, alhier enige beroering verwekte. Het was toch een bevestiging op papier van wat in werkelijkheid reeds meer dan één jaar bestond. Door de nieuwe administratieve schikkingen behoorde Denderleeuw voortaan tot het Departement van de Schelde en Liedekerke, vele eeuwen zijn partner, behoorde tot het Departement van de Dijle.

Het oude bestuur werd met het oude regime begraven, evenals alle benamingen welke hieraan mochten herinneren : het dorp zou van nu af een « municipaliteit » zijn, onder de leiding van een « municipale agent », bijgestaan door een « adjoint » en een « municipale raad ».

Burgemeester J.B. Cortvrindt en de schepenen moesten plaats maken voor mannen van de « nieuwe tijd », die in Januari 1796 werden aangesteld. Slechts enkele personen werden bereid gevonden de eed van trouw aan de Republiek en van haat aan het Koningdom af

---

(3) P. Aerts, kloosterling van de Norbertijner abdij van Dielegem, was onderpastoor te Denderleeuw (ad interim) van 10 Maart tot 1 April 1772 en van Juli 1777 tot 20 Okt. 1783; hierna tot Kerstdag 1786 onderpast. te Wolvertem. Keert naar Denderleeuw terug als coadjutor en wordt er opnieuw onderpast. vanaf Maart 1790 tot 1791, wanneer hij er tot pastoor wordt benoemd.

(4) « Geld geleend van Petrus Roelants op 6 Sept. 1794, 111 gulden (zonder intrest); item op 6 Sept. tegen 5 % van Gaspar van Ginderdeuren en zijn zuster, begijntje te Aelst, 400 gulden; item tegen 5 % van Jo. Ben. Baten en zijn moeder, 300 gulden ». Begin Februari kon de pastoor reeds een gedeelte teruggeven, voor de rest moest hij een nieuwe put graven om de eerste te vullen : « Op 9 Sept. 1795 van Jo. Boriau, mijn knecht : 250 gulden; van Jo. Cobbaert tertiarius te Muylem, met last van drie jaarlijksche missen, 300 gulden. Op 9 Februari 1795 voldaen aen Petr. Roelants. Op 9 September 1795 voldaen aen Ben. Baten. Op 20 September 1795 voldaen aen Jasp. van Ginderdeuren en zuster, en hiertoe geld genomen van de kerk aen 3 1/2 % ». **Handboek van pastoor Aerts.**

te leggen : *Adriaan Sonck*, de « agent municipal » en Jozef Eeman, zijn « adjoint ».

Drukte de overheersing ekonomisch zwaar op het volk, de verdrukking van de Kerk en van de bedienaars van de eredienst, deden de mistevredenheid steeds toenemen. De secularisatie, ingezet met de opeising van de kerkregisters, werd immers verder doorgevoerd. September bracht de ontbinding van de kloosters, waaronder het naburig klooster te Muilem-Liedekerke, en de verjaging van de kloosterlingen; de afschaffing van de tienden werd met gemengde gevoelens aangezien, tot wanneer het bleek dat men van de regen in de drop was komen te staan (5); uit de verbeurdverklaring van de kerkelijke goederen, zowel deze van de cure als van de broederschappen en gilden, bleken de inzichten van de bezetter maar al te duidelijk. Maar het volk zou zijn kerk en priesters niet aan hun lot overlaten. Onmiddellijk sprong het voor hen in de bres en door omhalingen trachtte men het verlies goed te maken (6).

III. *DE « BESLOTEN TIJD »*.

De plagerijen tegenover de Kerk en haar bedienaars zouden in 1797 uitgroeien tot een brutale godsdienstvervolging, welke onze « agents » en « adjoints », ook al waren zij soms Fransgezind en voorstanders van het « nieuwe regime », toch niet konden goedkeuren of hierbij enige verantwoordelijkheid dragen. De « Besloten Tijd » is dan ook gekenmerkt door een zeer onvast bestuur. « Agent municipal » was van Augustus 1797 tot Maart 1798 *J. B. Sonck;* van April tot Mei 1798 wordt het ambt waargenomen door de « adjoint » *J. de Schrijver;* vanaf Mei 1798 tot Maart 1799 was *Petrus J. van Lierde* « agent van de municipale raad », waarna *Judocus Vaerman*, van Mei tot September, deze functie uitoefende. *J. van Santen*, als « adjoint », nam het ambt waar van Oktober 1799 tot Juni 1800.

Op 4 September werden alle godsdienstplechtigheden verboden en de kerken gesloten. De priesters werden verplicht de door de Kerk verboden eed van trouw aan de Republiek en van haat aan het Koningdom af te leggen. Alle uitwendige tekenen van de godsdienst moesten verdwijnen : kapellen en kruisen langs de openbare weg, ja zelfs op het kerkhof en de toren. Zo werd het kruis van de kerktoren neergehaald en werd de « calvaar » naast de kerk weggenomen, zelfs de grafstenen moesten het ontgelden,... en dat alles op kosten van de kerkfabriek : « Betaald voor het afdoen van het Klozekruisken op den thoren 30 stuivers 14 oorden »; « wegnemen van den calvaer en het wegnemen der Sarcksteenen aen de Kerck » (7). Later volgde het in beslag nemen van de kerkmeubelen en de openbare verkoop ervan. Uit een kerkrekening van 1800 blijkt dat de parochianen alles inkochten en later aan de kerk terugschonken (8).

(5) Onder het Oud Regiem bedroegen de belastingen 15,82 fr. per hoofd, in 1810 beliepen zij 25,22 fr. (Geschiedenis van Vlaanderen, VI, 273).

(6) Een eerste omhaling, gedaan bij de parochianen in 1798, bracht 384 gulden 3 stuivers en 3 oorden op; in 1799, 338 gulden 5 stuivers; in 1800, 279 gulden 1 oord; in 1801, 143 gulden 6 stuivers 2 oorden.

(7) Kerkrekening van 1797.

(8) « de meubels van de kerk werden teruggekocht », Kerkrekening, 1800.

Pastoor *Aerts* en onderpastoor *Huyghe*, hierin het voorbeeld volgend van de meeste Vlaamse priesters, weigerden de verboden eed. Zij werden als « onbeëdigde priesters » (inasermentés) opgejaagd en moesten zich schuil houden voor de opsporingen van de republikeinen. Gastvrijheid vonden zij bij hun parochianen, die zich door de strenge straffen niet lieten afschrikken. En het mag tot een eer voor Denderleeuw worden gezegd : nooit heeft het zijn priesters verraden (9).

Volgens geloofwaardige en eensgezinde overlevering vond de pastoor een schuiloord in het kleinste huisje van het dorp, nauwelijks 8 m2 groot, bij zekere Vermoesen, in het Kiekenborrestraatje,... en bleek het huisje onveilig dan bood de aardappelput een toevlucht. De onderpastoor hield zich schuil in « de Vink » (nu de open plaats vóór de zaal « Vrede »), in de tas. Men vertelt dat hij zich eens aan zijn opspoorders wist te onttrekken, door zich te verschuilen in het botervat. De H. Mis werd in het geheim opgedragen in de schuur, later in de beste kamer, op het hof van Toon van den Hauwe, op het Dorp, evenals te Huisegem bij Jan de Kock (10) en te Leeuwbrug bij de familie Dierickx (11). Aldaar deden de kinderen ook hun H. Communie.

Naast de mondelinge overlevering, treffen wij enkele schaarse gegevens aan in de parochiale registers, nl. in Doop- en Huwelijksregisters, die wijzen op de ernst van de toestand. Tot September 1797 geschieden de voorbereidingsformaliteiten, evenals de huwelijksinzegening, als voorheen. Op 30 September merkt de pastoor op dat « de roepen » verminderd zijn, « ter oorzake van de Besloten Tijd door de Franse Republiek afgekondigd » (12). De toestand verergerde, want op 28 November werd een huwelijksinzegening voltrokken, zonder roep, vóór de pastoor, met als getuigen onderpastoor H. Huygh en grafmaker Jo. Boriau. Vanaf 13 Januari tot 6 Februari 1798 werden de trouwers aangeplakt (13) en de huwelijksinzegening geschiedde door de pastoor of de onderpastoor, met een van beiden als getuige, samen met de grafmaker, de koster of de stoelzetster, die *niet* aanwezig waren (14). Van midden Februari tot Oktober werd het huwelijk aangegaan vóór de pastoor, met de onderpastoor als getuige in een aanpalende kamer (15). Vanaf Januari tot Mei 1899 geschiedden de huwelijken vóór de onderpastoor, met « aanhorende » getuigen. Geleidelijk werd de toestand beter, want van September 1899 af waren de getuigen opnieuw aanwezig, al komen nog twee gevallen voor (1 September), « zonder aanplakking » (16). In 1801 treffen wij opnieuw de familieleden van de huwenden als getuigen aan en worden

---

(9) Dit geschiedde o.m. te Welle.
(10) Deze woonde in de A. de Brabanterstraat, waar nu A. Boon woont. Op die Jan de Kock komen wij verder terug.
(11) In de Peter Benoitstraat, waar nu Rufien van de Velde woont.
(12) « semel proclamati ob rationem temporis clausi a republica francisca decreti ».
(13) « triduo affixi publice ».
(14) « scientibus, sed non presentibus ».
(15) « audientibus ».
(16) Bij niet aanplakking doen de huwenden een eed, waarbij zij zweren dat tussen hen geen huwelijksbeletselen bestaan.

de kandidaten ook « aangeplakt ». De drie roepen, vanaf Juni 1802, wijzen op een volledige normalisatie van de toestand.

Hetzelfde verschijnsel merken wij op in het Doopregister : vanaf 28 Oktober zijn verschillende kinderen ingeschreven, die gedoopt waren « onder conditie » en de doopceremoniën volgden soms lange tijd na het Doopsel. Het valt op dat de moeilijkste periode deze geweest is van Oktober tot December 1797, wanneer men vóór de aanpassing aan het ongewone kwam te staan.

Met wrok onderging het diepgelovig volk deze tergende maatregelen tegen de Kerk en haar priesters. De conscriptiewet (5 en 24 September), waarbij de jongelingen van 20 tot 25 jaar tot de legerdienst in het « goddeloze sansculottenleger » werden gedwongen, zou de maat doen overlopen. Als ze toch moesten vechten, dan maar liever gestreden tegen de vijanden van alles wat hun heilig was : hun geloof en hun thuis !

IV. *DE BOERENKRIJG.*

Onze jongens weigerden een vreemde macht te dienen (17) en verscholen zich in de bossen, tot wanneer over gans het Vlaamse land, in Oktober 1798, de strijd ontbrandde tegen de verdrukker.

Ook te Denderleeuw had deze opstandige beweging haar weerslag. Welke rol *onze* « brigands » in de strijd gespeeld hebben is moeilijk te achterhalen, daar de historische gegevens voor het dorp zeer schaars zijn. De Denderleeuwenaars verzamelden zich met deze van Liedekerke en Teralfene in het bos van Muilem, wanneer op 23 Oktober de stormklok werd geluid (18). Dezelfde dag 's avonds luidde de stormklok te Denderleeuw opnieuw, evenals te Teralfene en verschillende andere dorpen in het Aalsterse (19). Namen zij deel aan de strijd bij Asse of bij de aanval op Aalst ? Wij weten het niet. Op 5 December groepeerden de « brigands » zich opnieuw in het bos te Liedekerke. Tachtig boeren trokken uitdagend door de straten van Denderleeuw (20). Tegen hen werd door de municipale agent van Lierde proces-verbaal opgemaakt. 's Nachts werden zij in het bos door de bende van Portelange en Caboche verrast en, na een hevig gevecht, waarbij 21 jongens vielen « voor Outer en Heerd », uiteengedreven (21).

Deze zuiveringsoperatie werd nog eens herhaald op 2 Januari 1799, ten einde de verscholen dienstplichtigen op te sporen.

De gewapende weerstand was mislukt, maar talrijk waren de

---

(17) Van de 730 opgeroepenen voor het Scheldedepartement boden er zich slechts 260 aan. De overigen waren « refractairs ».

(18) Een stuk betreffende Hekelgem vermeldt : « Verspreide groepen traden in verbinding met enkele duizenden (o.m. van Liedekerke, Teralfene en Denderleeuw), die waren samengetrokken in het bos van Muilem » (Ra. Gent, Scheldedepartement, nr 309ter). — Dit getal is waarschijnlijk fel overdreven.

(19) Zie : **Het Land van Aalst,** 1949, nrs 1 en 2 : De Boerenkrijg in de Streek van Aalst.

(20) id., blz. 36, nota 33.

(21) **Eigen Schoon en de Brabander,** 1933-34, Jg. XVI, blz. 101.

ondergedokenen, die zich verder aan de dienstplicht trachtten te onttrekken.

De klokken, die de storm hadden geluid en vergroeid waren met het leven van ons boerenvolk, werden in November 1798 uit de toren weggeroofd. De derde dag werden zij naar Aalst gevoerd, om later in de smelterij terecht te komen (22).

V. *HET KEIZERRIJK.*

In 1800 trad er een verzachting in bij de toepassing van de vervolgingswetten tegen de Kerk. Op 17 Januari mochten de kerken worden heropend. Het kruis werd teruggeplaatst op de kerktoren en de kerkmeubelen werden teruggekocht (23). Slechts vanaf Mei was het evenwel toegelaten de H. Mis op te dragen. De « Besloten Tijd » werd stilaan gelikwideerd en zou worden afgesloten door het Konkordaat tussen de Paus en Napoleon (15 Juli 1801).

Door de schikkingen van dit Konkordaat behoorde de parochie tot de dekenij Geraardsbergen (voorheen Aalst), bisdom Gent (voorheen aartsbisdom Mechelen).

Pastoor Aerts, overleden op 31 Oktober 1802, werd opgevolgd door *E.H. Bosteels* (24). Ter nakoming van de Organische Wet van 9 April 1802, werd door de pastoor op 15 Juli 1803 de *kerkfabriek* opgericht, tot het beheer van kerk en kerkelijke goederen, die bij besluit van 7 Thermidor van het jaar XI, zover zij niet verkocht waren, aan de parochiekerk werden teruggeschonken. E.H. Bosteels, die zeer vrijgevig was, zou veel bijdragen tot het herstel van het godsdienstig leven in de parochie en tot verfraaiing van de kerk.

Vanaf Juli 1800 stond weer een meier aan het hoofd van de gemeente (25). Tot Januari 1803 bestuurde *J.B. van Droogenbroeck* (26). Deze werd opgevolgd door *Egidius Steenhout*, die al de akten in het Nederlands opstelde. Van November 1806 tot Juli 1819 werd het ambt van meier uitgeoefend door *Van Langenhove*, die een trouw dienaar was van de Fransen.

Op ekonomisch gebied verbeterde de toestand. Het regime van Napoleon bracht een snelle opbloei van handel en nijverheid, wat ook Denderleeuw ten goede kwam. Zo werd de steenweg van Aalst op

---

(22) Te Denderleeuw bestaat bij het volk een — waarschijnlijk valse — overlevering, dat de grootste klok naar de Sint-Maartenskerk te Aalst is gegaan.

(23) Mogelijk is een gedeelte van de meubelen verloren gegaan, want de kerkrekening van 1807 vermeldt de aankoop van andere, voortkomend uit het klooster van Muilem : « aen de procurator van Muylem over verscheydene objecten bij hun voor de Kercke van Denderleeuw gekoght 273 gulden 11 stuivers ».

(24) Pastoor Bosteels werd te Nieuwerkerken geboren, was voorheen pastoor te Moorsel en overleed te Denderleeuw op 27 Mei 1840.

(25) De gemeente werd voortaan beheerd door een « meier, voorzitter », een « adjoint » en zeven raadsleden.

(26) In een antwoord op een rondschrijven van de prefekt van het Scheldedepartement (25 Nivose, jaar X), waarbij inlichtingen werden gevraagd omtrent de kerken, schreef meier J.B. van Droogenbroeck, op 30 Pluviose, dat de kerk van S. Amand in het droog staat, maar veel te klein is, daar er slechts plaats is voor 500 personen.

Ninove, waarvan een gedeelte op het grondgebied van Denderleeuw zeer in verval was, ja ongekasseid, in 1806 hersteld en gekasseid. Hiertoe moesten de aanpalende gemeenten, Ninove, Erembodegem, Welle, Okegem en Denderleeuw, 2.770 fr. bijdragen, terug te winnen door het heffen van tolrechten (27). De bijdrage van Denderleeuw bedroeg 840 fr. Inmiddels bleken de tolrechten een goede bron van inkomsten. Zo bedroegen deze in 1810 1.400 fr., op een totaal van 5.255,06 fr., tegenover een uitgave van 4.822,92 fr.

Eveneens werden grote werken uitgevoerd, of beter begonnen, aan de Dender. In 1811 werd een ontwerp opgemaakt tot het bouwen van een nieuwe sluis en het graven van een tweede Denderarm te Huisegem, gezien de sluis aldaar in groot verval was. De aanbesteding had plaats op 1 Februari 1812 en het werk werd toegewezen aan Ant. de Baveye van Oudenaarde voor 54.336,28 fr. Met de werken werd een aanvang gemaakt in 1813. De oorlogsomstandigheden verhinderden de voortzetting ervan, zodat de oude sluis in 1816 ten dele instortte, waarbij 2 boten vastliepen,... met als gevolg dat de oude sluis voorlopig werd hersteld. Men zou 1820 schrijven vooraleer de werken van 1813 werden voltooid.

Godsdienstvrede ! Meer ekonomische welvaart ! En toch bleef het volk bloeden onder de bezetting, al was het nog een keizerlijke. De conscriptie bleef voortbestaan en onze jongens werden onder dwang tot legerdienst verplicht. De onverzadigbare heerszucht van Napoleon eiste steeds meer volk en geld. Zeer velen trachtten zich aan deze onaangename verplichting te onttrekken en deinsden hierbij zelfs niet terug voor zelfverminking; anderen waren voortvluchtig; sommigen, die zich wel hadden aangeboden voor de legerdienst, om aldus aan hun familie de onaangenaamheden (28) te besparen, ontvluchtten achteraf het garnizoen of het leger. Een tiental, waaronder vier weigeraars, zagen nimmer hun familie terug.

J.B. Franquez, « deserteur », aangehouden door de gendarmen, overleed in de gevangenis van Sens (11-3-1807); *Bernard van den Haute* (19 jaar), overleed in het hospitaal van Sedan (12-8-1807); *Dominicus van de Winckel* (« de Dinderlier »), « deserteur », aangehouden door de gendarmen van Aalst te Welle, overleed in het hospitaal van Middelburg (3-9-1807); *Adriaan Lanckman* (« de Enderleeuw »), « weerspannige recruut », aangehouden en overgebracht naar de citadel van Rijsel, waar hij overleed (26-1-1808); *Frans de Backer* (« de Ouderleeuwe »), overleed in het hospitaal te Middelburg (3-9-1808), evenals *Jan Vernaillen* (26-9-1808); *Egidius van Holsbeeck* overleed,

---

(27) Deze tolrechten werden geïnd op wijn (15 fr. per hl.), op bier gebrouwd buiten Denderleeuw (3 fr. per hl.), op bier gebrouwd binnen Denderleeuw, te betalen door verbruiker (2,50 fr. per hl.), op jenever gestookt buiten Dl' (20 fr. per hl), op jenever gestookt binnen Dl' (18 fr. per hl.), voor een koe of een os gedood binnen de gemeente (5 fr.), voor een kalf (1,50 fr.), voor een schaap minder dan een jaar oud (1 fr.), voor elk zwijn (0,75 fr.) (Procès-verbaux tenus par le Cons. Comm. de Dl', 7 Nov. 1808).

(28) Bij de familie van voortvluchtigen werden, op kosten van de bewoners, militairen ingekwartierd; de familie had tevens een boete te betalen van 1.500 fr.

ter oorzake van verwondingen, te Martorelle (Katalonië) (3-1-1809); *Jozef van Droogenbroeck* overleed in het hospitaal van Metz (30-4-1812); *J.B. Raspoet* (« Rasphans ») overleed in het hospitaal Atarazanas te Barcelona (5-11-1809); *J.B. Dierickx*, « refractaire », overleed in het hospitaal van Rijsel (19-5-1813).

Velen legden, zo niet een bloedige, toch een jarenlange kruisweg af, doorheen vele landen van Europa, als o.m. een Gabriël Crick, die 15 jaren in dienst was; een Frans Meert, aangehouden deserteur, die soldaat was van 1803 tot 1814; een Frans Praet, aangehouden deserteur, een Adriaan Huylenbroeck, een Jozef Cooremans, een Lodewijk De Leeuw, die ieder 9 jaar soldatendienst deden enz.

De « onderduikers » waren zeer talrijk. Dit blijkt o.m. voor het jaar XI, wanneer op de 4 opgeroepenen (naast 7 gereformeerden), er 4 dienstweigeraars waren, die later werden aangehouden. Voor het jaar XII was de uitslag even weinig bemoedigend : op 5 opgeroepenen (naast 4 gereformeerden en 1 vrijwilliger) waren er 5 deserteurs. Het moet ons dan ook niet verwonderen wanneer de prefect van het Scheldedepartement schrijft (18-10-1806) dat vele « conscrits » zich niet hebben aangeboden en dat, van deze die zich wel hebben aangeboden, er velen vaandelvluchtig zijn.

En dat spijts de dwangmaatregelen ! Zo was het leven van Jozef Dierickx, zoon van Gaspar, van Leeuwbrug, vol avonturen en bracht het veel onaangenaamheden mee voor zijn familie. Hij werd opgespoord als « réfractaire ». De gevreesde Caboche kwam er gedurende de nacht op af. Tijdig verwittigd, verlieten allen het ouderlijk huis. Bij middel van een boom werd de deur ingebeukt, nadat Caboche het tevergeefs beproefd had met het achterwerk van zijn paard. Het verlaten huis werd leeggeplunderd en het beeld van de H. Moeder Anna (29) werd in het haardvuur geworpen. Na de aftocht van de bende werd het door de geburen gered. Later werd de voortvluchtige aangehouden en onder dwang bij het leger ingelijfd. Bij de veldtocht in Italië ontvluchtte hij het Napoleontische leger, met 16 man, en na vele ontberingen en wederwaardigheden, waarbij zij o.m. door een gravin werden geholpen en ieder 10 Rijksdaalders kregen, bereikten 3 (één van Erembodegem, één van Meerbeke en Dierickx van Denderleeuw) hun thuis (30).

Ook voor de veldtocht in Rusland leverde Denderleeuw zijn manschappen. Het dodenregister vermeldt voor deze winterveldtocht evenwel geen enkele dode (31).

---

(29) Dit beeld was weggenomen, in Sept. 1797, uit de familiekapel, die stond bij het begin van de huidige Spoorweglaan. Na de beroerde tijden werd het teruggeplaatst en later overgebracht naar de nieuwe kapel op Leeuwbrug (1885), waaruit het, omstreeks 1920, werd geroofd en in een gracht geworpen, langs de spoorweg, alwaar het door het personeel werd gevonden en, op wens van pastoor L. de Vos, naar de parochiekerk overgebracht, waar het nog berust.

(30) Deze gegevens stammen vooral uit mondelings overlevering, zodat het moeilijk valt ze in de juiste tijdsorde te plaatsen.

(31) Op 5 Mei 1857 werd aan 22 oud-soldaten van Napoleon de herinneringsmedalie van St-Helena geschonken door Napoleon III. Samen stichtten deze veteranen in 1858 een « maatschappij van de oude wapenbroeders van het keizerrijk ».

De vrede tussen de Kerk en Napoleon bleef niet lang bewaard. De verhoudingen zouden in ons bisdom, einde 1811, tot een ernstige tegenstelling tussen de bisschop Mgr de Broglie en de Franse regering leiden (32). De opstandige seminaristen werden tot soldatendienst verplicht en dan nog wel in een strafcompagnie. Onder hen die naar Wezel werden gestuurd, bevond zich Pieter van Lierde, zoon van Dominicus, mulder op de watermolen te Huisegem. Dit verwekte, op het anders zo stille dorp, wel enige beroering onder de bevolking. Hij vertrok met de eerste groep (19 Augustus 1813) over Aalst (waar de verontwaardigde bevolking bekwam dat zij, tegen borgstelling, bij de burgers de nacht mochten doorbrengen), Brussel, Leuven, tot Wezel, een versterkte plaats aan de Rijn, waar zij op 30 Augustus aankwamen (33). Velen stierven er aan de rode loop. Bij het vernemen van de nederlagen van Napoleon ontvluchtten verschillende seminaristen de vesting. Van Lierde waagde en lukte op 10 Januari 1814 (34). In het dorp heerste vreugde bij zijn terugkomst, want men vierde ook de bevrijding van de Franse bezetting.

En toch ontbreekt in deze zware tijden de Breugeliaanse noot niet. Hiervoor zorgde te Denderleeuw *Jan de Kock*, een eerste drinkebroer.

Te Erembodegem speelde hij de rol van « Boerke Naas » en liet de aanrander door zijn hoed en zijn pit schieten, met als gevolg dat onze Jan zijn marktgeld niet afgaf. Te Aalst deed hij zich als wever betalen, onder de bedreiging alles stuk te slaan, zo men hem zijn werk niet afbetaalde. De schoonste streek haalde hij evenwel uit vóór het gerecht. De gemeentevaderen daagden Jan voor het gerecht, daar hij

---

(32) Na het konkordaat ontstonden nieuwe moeilijkheden tussen paus Pius VII en de hoogmoedige Napoleon (huwelijksontbinding — inneming van de Pauselijke Staten enz.). Mgr de Broglie, Fransman, was, als gunsteling van Napoleon, tot bisschop van Gent benoemd in 1807. Gesterkt door het voorbeeld van de Vlaamse geestelijken, wou hij niet ten achter blijven met zijn trouw aan Rome. Op het Concilie van Parijs (1811) verzette hij zich tegen de eisen van Napoleon, samen met zijn raadsman, Dr Van de Velde. Op 12 Juli werd hij, evenals de bisschop van Doornik, te Vincennes opgesloten, later naar Baume en Ste-Marguerite overgebracht en geschrapt als aalmoezenier van Napoleon. Op 22 November 1811 werd hem zijn ontslag als bisschop afgedwongen. Hierop volgde de benoeming van Kan. de la Brue tot Vicaris Capitularis (= wn. bisschop) van Gent, door Napoleon (1813). De meerderheid van de geestelijkheid, alsook de seminaristen, weigerden de la Brue, alsook de nieuwe seminariebestuurder, de Pazis, te erkennen. Men dreigde met strafmaatregelen en 148 seminaristen (voor Gent en Brugge) werden naar Wezel gestuurd, enkele naar Parijs of Franse seminaries. Cfr. **F. Claeys Bouuaert: Het Bisdom en het Seminarie van Gent gedurende de laatste jaren der Fransche Overheersching** (1811-14), Gent, 1913. Een volkse weergave hiervan bij **H. Staes: Estote fortes in bello,** Gent, 1911.

(33) Hier waren zij gedurende twee maand aan het reglement der weerspannigen onderworpen : half rantsoen, weinig beddegoed, uitrusting bestaande uit een halve soldatenkleding, waardoor zij niet slecht op galeiboeven geleken.

(34) In « **Estote fortes in bello** » wordt de ontvluchting van Van Lierde geplaatst op Kerstdag 1813. Kapitein Gerbonnet hielp hem in zijn poging om met enkele van zijn makkers over de toegevrozen Lippe te vluchten. — De nog in het garnizoen aanwezige seminaristen (43 waren gestorven en 46 gevlucht) werden, na de val van Napoleon, op 8 Mei 1814 ontslagen.

maar telkens in de herbergen vertelde dat zijn burgemeester en schepenen « gatvagers » waren. Vóór het gerecht bewees hij dat hij op genoemde plaats drie postuurtjes droeg, welke hij *zijn* burgemeester en schepenen noemde. De vrijspraak bleef dan ook niet uit, tot groot jolijt van de bevolking ! (35).

HOFSTADE. *Jozef de Brouwer.*

Vastenavond te Aalst een halve eeuw geleden

Op 26 Januari 1901 stemde de gemeenteraad een nieuwe Politieverordening op de Vastenavonddagen. Ze werd in de plaatselijke pers afgekondigd door burgemeester M.-L. Gheeraerdts en secretaris O. Reyntens.

Ziehier de voornaamste bepalingen :

Art. 1. — Het is toegelaten langs de straten der Stad verkleed en gemaskerk zich te vertoonen des zondaags, 's maandaags en 's dijnsdaags der Vastenavond dagen, alsook den er op volgenden zondag telkens tot 's middernachts.

Art. 2. — Het is verboden aan de gemaskerden : te dragen vuurroeren, pistolen, sabels, degens, stokken, blazen, spuiten, poeder- of zemelzakken of elk ander wapen of getuig, waardoor zij iemand zouden kunnen hinderen of bezeeren; vermomingen te gebruiken die de zeden of de godsdienstige overtuigingen zouden krenken; militaire of geestelijke kleederen aan te trekken; gesprekken te houden, liederen te zingen of druksels uit te deelen dewelke iemands eer of de goede zeden zouden kunnen kwetsen, anderen aan te randen of tegen verzet in de huizen te dringen.

Art. 3. — Het is insgelijks verboden de gemaskerden te tergen, te beleedigen of te mishandelen.

Art. 4. — Het is streng verboden naar het aangezicht van iemand te werpen met iets dat hem kan deren of vuil maken; geen confetti mogen geworpen worden in openbare gestichten of lokalen tenzij na de toestemming bekomen te hebben van de houders of van degenen aan wier waakzaamheid deze gestichten toevertrouwd zijn. De confetti mag langs den openbare weg niet opgeraapt worden.

Art. 6. — Het is uitdrukkelijk verboden aan eenieder zedenschendende of ontuchtige liederen te zingen.

Art. 7. — De overtreders van de huidige verordeningen zullen aangehouden en geleid worden naar het burgerlijk arresthuis... enz.

Art. 9. — De aftochtsklok zal op de vastenavonddagen niet geluid worden.

Nachtwakers te Aalst in de 15e eeuw

De Stadsrekening over het jaar 1421 (RA Brussel, Rekenhof, nr 31426, f° 76 v°) maakt gewag van de « wachters der stede », die des nachts op bepaalde uren en 's morgens en 's avonds « up den torren van der kercken ligghen pipen » en sommige nachten ieder uur « eenen motalen hooren steken » en daarenboven 's morgens nog de « daghclocke luuden ». Ze krijgen daarvoor een vergoeding « over haren pensioen ende barringhe ». Met dit laatste wordt het vuur bedoeld, waaraan ze zich konden warmen.

ANTWERPEN **Jozef van Cleemput.**

(35) Opgetekend uit de volksmond. Over Jan de Kock zie nota (10).

De eerste Spoorweg in het Land van Aalst

De spoorweg, welke in het Land van Aalst zulke vèrstrekkende demografische en ekonomische wijzigingen teweeggebracht heeft (1), is er niet gekomen zonder veel moeite en inspanning.

Ofschoon reeds van in 1832 concessies waren aangevraagd tot het aanleggen van spoorwegen, wenste het nieuw Belgisch parlement de aangelegenheid eerst rijpelijk te overwegen alvorens wat ook toe te staan of uit te voeren. De wet van 1 Mei 1834 stelde het programma vast, dat op staatskosten zou uitgevoerd worden : « Een spoorwegnet, hebbend als middenpunt Mechelen, en reikend ten Oosten tot aan de Pruisische grens, over Leuven, Luik en Verviers; ten Noorden tot Antwerpen; ten Westen tot Oostende, over Dendermonde, Gent en Brugge; en ten Zuiden, over Brussel tot aan de Franse grens, door Henegouwen ».

Einde 1842 mocht dit programma als voltooid beschouwd worden, en, voorlopig althans, wenste men zich hierbij te bepalen. De werken hadden 93.563. 249 frank gekost, ofschoon de aanvankelijke raming, aan de hand van in Engeland opgedane ervaringen, slechts 23.320.310 fr bedroeg. Weliswaar was het spoor thans overal dubbel en was het komfort reeds heel wat verbeterd, sinds de dag waarop de eerste trein van het vasteland van Brussel naar Mechelen reed.

Van het eerste ogenblik af dat er spraak geweest was van spoorwegen aan te leggen in het jonge koninkrijk, waren er stemmen opgegaan om alles aan het privaat initiatief over te laten. Het ontbrak inderdaad niet aan verzoeken om concessies. Onder de 36 welke tot einde 1837 werden ingediend, vermelden we hier enkel dat van 10 Februari 1836, van H. Dubois-Nihoul, voor een lijn van Houdeng naar de Dender, en dat van 4 Juni 1836, door ingenieur Van der Elst, voor een lijn van Bergen naar Aat en Lessen. Schier al deze aanvragen beoogden uitsluitend het vervoer van goederen.

Bij ministerieel besluit van 16 Februari 1837 werd een commissie, bestaande uit inwoners van de betrokken steden, aangesteld om het openbaar nut van een lijn Bergen-Aat-Lessen, alsmede van een zijkanaal in de vallei van de Dender, te onderzoeken. De commissie vergaderde te Bergen de daaropvolgende 14 Maart, verzocht om mededeling van de nodige bescheiden en inlichtingen, en besloot andermaal bijeen te komen zodra al het vereiste zou beschikbaar zijn. Dit gebeurde pas een jaar nadien, op 14 Mei 1838. Op die tweede vergadering sprak de commissie zich eenparig uit ten voordele van het zijkanaal én van de spoorweg.

Dubois-Nihoul vroeg de concessie van het kanaal aan en bekwam ze voorlopig bij koninklijk besluit van 18 Juni 1842. De definitieve concessie zou pas verleend worden na storting van 500.000 fr. borg-

(1) Zie HET LAND VAN AALST, jg. 1949, Nr 3, bl. 68.

stelling en na bewijs dat de aanvrager beschikte over de helft van het tot het graven nodig geoordeelde kapitaal.

Hij kon echter het geld niet bijeenkrijgen en stond dan ook weldra zijn rechten af aan Sir John Mac Taggart, lid van het Britse Parlement, Sir Richard Jenkins, baronet, Ambrose Moore, Valentine Knight en William Shadbolt, die een vennootschap vormden onder de benaming van « Compagnie du canal de Jemmapes à Alost », ten einde het werk uit te voeren. Toen dan inmiddels weer gesproken werd over een spoorverbinding Bergen-Doornik, over Aat, besloot het gemeentebestuur van Geraardsbergen, in vergadering van 24 Juli 1844 (2), stappen te doen om het aanleggen van een spoorweg in de Dendervallei te bekomen. Een bijeenkomst van de belanghebbende steden werd belegd en ging door in het stadhuis de elfde Maart 1845 (3), te 10 u. 30. Aat en Lessen hadden afgevaardigden gestuurd, Aalst en Ninove hadden geweigerd zich te laten vertegenwoordigen.

Ninove voelde inderdaad veel meer voor een zijkanaal of een kanalisatie van de Dender, en Aalst had heel andere plannen. Door het toenemend belang van Brussel was, na weinige jaren, het feitelijk centrum van het spoorwegnet naar de hoofdstad verplaatst geworden, en zowel deze als Gent wensten nu een rechtstreekse verbinding met elkaar, die door Aalst met man en macht werd voorgestaan. Twee uren en half waren weliswaar niet te veel om de 78 km tussen Brussel en Gent af te leggen, doch een rechtstreekse lijn zou die afstand met 20 km inkorten en dus toelaten de prijzen merkelijk te verminderen. Mechelen protesteerde tegen elk ontwerp dat de weg der reizigers zou verkorten en hen aldus aan zijn station onttrekken; doch hiertegen werd, vooral door de Aalsterse en Gentse pers, aangevoerd dat de spoorweg aanvankelijk in hoofdzaak bedoeld was als een verbindingsmiddel tussen Duitsland en Antwerpen, zodat Mechelen geen reden had om de Vlaamse steden datgene te benijden wat hun in volle recht toekwam. Asse had gehoopt dat de nieuwe spoorlijn over zijn grondgebied zou lopen, en Dendermonde had door zijn stadsingenieur Delaveleye een ontwerp van rechtstreekse verbinding met Brussel laten uitwerken, over Laken, Jette, Relegem, Kobbegem, Asse, Mazenzele en Lebbeke, ten einde aldus het middenpunt der ontworpen lijn te worden. Doch Aalst waakte. Op 26 Februari 1845 keurde de gemeenteraad het ontwerp goed van een aan de Koning te overhandigen Memorie om het aanleggen van een rechtstreekse spoorweg Brussel-Gent over Aalst te bekomen. Het ontwerp van Dendermonde, zo heette het, zou het verval van Aalst nog bespoedigen. Sinds een volle eeuw heeft de stad tevergeefs de kanalisatie van de Dender gevraagd en de nijverheid kwijnt weg, terwijl de bevolking armoe lijdt. Bovendien zou het aanleggen van de spoorlijn werk verschaffen aan de 13 à 1500 opgeslotenen in het militaire tuchthuis te Aalst, waar men thans reeds allerlei gereedschap voor het leger en gevangenwagens maakt. Verder

(2) Niet vermeld in het verslag der beraadslaging van die datum, echter wel bij A. de Portemont, T. I, bl. 216.

(3) En niet 11 Februari zoals vermeld door A. de Portemont (op. cit. ibidem). De juiste datum blijkt uit de verslagen der zittingen van de gemeenteraad van Geraardsbergen (17 Maart 1845) en Aalst (7 en 22 Maart 1845).

zou het aanbrengen, weghalen en bewaken der gevangenen veel vergemakkelijkt worden door de nieuwe spoorweg.

Een afvaardiging, bestaande uit burgemeester baron Frederik van der Noot, de raadsleden Van Looy en Evit, en secretaris Dhuyghelaere, kreeg opdracht de Memorie aan Z.M. Leopold I persoonlijk aan te bieden. Ze werd op het paleis te Laken in buitengewone audiëntie voorgesteld door het provincieraadslid baron Joseph van der Noot, en deed er de beste indruk op. Ter vergadering van 7 Maart bracht de afvaardiging verslag uit en er werd besloten een afschrift van de Memorie, waarvan alle leden van beide wetgevende Kamers reeds een exemplaar ontvangen hadden, te zenden aan de gemeentebesturen van Brussel, Asse, Lede, Wetteren, Gent, Brugge, Oostende en Kortrijk.

Inmiddels werd te Aalst de reeds gemelde uitnodiging ontvangen om te Geraardsbergen de tegen 11 Maart belegde vergadering bij te wonen. De sekretaris antwoordde op 8 Maart namens het gemeentebestuur : 1) dat het ontworpen zijkanaal er heel waarschijnlijk ook zonder de Regering wel zou komen, zodat aandringen overbodig was; 2) dat uit gedane stappen bleek dat de Staat niet voornemens was nog nieuwe spoorlijnen aan te leggen en dat ten hoogste een « rechttrekking der Westerlijn, over Aalst » hierop zou kunnen een uitzondering vormen; 3) dat indien men wenste een concessie der Denderlijn te bespreken, Aalst bereid was hieraan deel te nemen.

Op de vergadering te Geraardsbergen werd besloten een gemeenschappelijke petitie van alle Dendersteden aan de Kamers te laten geworden. De ontworpen tekst werd op 17 Maart door de Geraardsbergse gemeenteraad goedgekeurd en, samen met de goedkeuringen van Lessen en Ninove, de 22ste naar Aalst gezonden. Om dezelfde redenen hield men zich echter hier andermaal afzijdig, doch men besloot een aanvullende Memorie aan de Koning en aan de Kamers over te maken, om te laten opmerken dat de exploitatie van de gevraagde spoorweg ongetwijfeld renderend zou zijn, al ware het slechts wegens de bezoeken van de verwanten der gevangenen, « allemaal tot lichte straffen veroordeelde, deftige lieden, die tweemaal in de week bezoek mogen ontvangen ».

Het Ministerie van Openbare Werken gaf zijn hoofdingenieur Desart opdracht een vooronderzoek ter plaats in te stellen, teneinde plannen uit te werken van een lijn Brussel-Dendermonde, over Aalst, en van een lijn Aat-Dendermonde, eveneens over Aalst. Einde Maart 1845 was hij in laatstgenoemde stad, waar hij een bespreking had met leden van het gemeentebestuur.

Aalst voelde zich bedreigd en de gemeenteraad nam aanstonds (4) het initiatief om een bestendige commissie voor advies en toezicht op te richten, bestaande uit de burgemeesters en de voorzitters der kamers van koophandel van Brussel, Aalst en Gent. Doch ingenieur Desart ontwierp een gans nieuwe lijn, over Ternat en Denderleeuw, waar een aansluiting moest komen met de ontworpen Denderlijn, over Aalst naar Lede, Serskamp en Wetteren, met een vertakking

(4) Versl. verg. gem. 23 April 1845.

van Aalst over Oudegem naar Dendermonde. De gemeenteraad van Geraardsbergen, die onmiddellijk het nut van het ontwerp Desart voor de ontworpen Denderlijn erkende, en die door het gemeentebestuur van Ninove was op de hoogte gebracht van de pogingen van Dendermonde, besloot op 25 Juli 1845, in overleg met Aalst, aan de minister van Openbare Werken een petitie te zenden, waarin o.a. gezegd werd dat « Dit stelsel zou ongetwijfeld het degelijkste en voordeligste zijn, niet alleen voor de stad Aalst, doch ook voor al de gemeenten van dit arrondissement, en namelijk voor die in het zuiden van de Dendervallei ». Ingenieur Desart voorzag als vertrekpunt te Brussel het Noordstation, doch Aalst had, wegens de kortere afstand, liever het Zuidstation zien nemen, wat echter door de ontwerper voor onmogelijk gehouden werd, wegens de hoogten van Groot-Bijgaarden. Te Aalst gaf men zich echter zo gemakkelijk niet gewonnen en besloot men zelf de zaak te laten onderzoeken door een ingenieur. Een krediet van duizend frank werd op 13 Augustus met dat doel gestemd, en ingenieur Baudour kreeg opdracht zo mogelijk het plan Desart te wijzigen. Maar op 10 November zag hij zich verplicht aan het stadsbestuur te laten weten dat de verlangde wijziging technisch onuitvoerbaar was.

Inmiddels werden van regeringswege onderhandelingen gevoerd met het oog op de verlening van een concessie van de Denderlijn. Op 14 April 1845 werd te Londen een voorlopige overeenkomst ondertekend tussen eensdeels de Belgische Regering en anderdeels de beheerders der « Compagnie du canal de Jemmapes à Alost », vertegenwoordigd door Georges-Robert d'Harcourt, alsmede Guillaume Hoorickx en Henri Carolus, krachtens welke dezen vergunning kregen om een spoorweg aan te leggen van Aat, op de geconcedeerde lijn Jurbeke-Doornik, tot Dendermonde, op de lijn Mechelen-Gent. De overeenkomst werd bekrachtigd bij de wet van 12 Juni 1845 en te Londen bevestigd de 16de derzelfde maand. Een koninklijk besluit van 21 Juni verklaarde de wet uitvoerbaar.

De overeenkomst behelsde voor de concessiehouders de verplichting om, binnen de vijf jaar, een dubbele spoorlijn aan te leggen van aan het station te Aat, over Lessen, Geraardsbergen, Ninove en Aalst, tot aan het station te Dendermonde; alsmede om de van Dubois-Nihoul overgenomen verbintenis uit te voeren. Voor elkeen der beide werken moest een borgstelling van één millioen frank, in Belgische staatspapieren, gedeponeerd worden, doch beide ondernemingen moesten volkomen onafhankelijk van elkaar blijven.

Een duidelijk blijk van wantrouwen, en tevens het voornemen om gebeurlijke zwendelarij te keer te gaan, vindt men in art. 3 der overeenkomst, krachtens hetwelk, indien de stichters willen gebruik maken van de toelating om een naamloze vennootschap op te richten, de aandelen van die vennootschap niet mogen bij openbare intekening in België uitgegeven, noch vóór de voltooiing van de spoorweg op de beurzen van Antwerpen en Brussel genoteerd worden.

Daarbij worden echter de belangen der nationale industrie niet over het hoofd gezien, want zowel het vast als het rollend materiaal moet bij haar betrokken worden, indien althans hare prijzen niet

meer dan 10 % hoger zijn dan de prijzen voor dezelfde waren, ingevoerd uit het buitenland. Voor de lokomotieven mag men echter de modellen uit het buitenland laten komen.

De tarieven zullen dezelfde zijn als op de Staatsspoorwegen, nl. per reiziger en per mijl van 5.000 meter : in 1ste klasse « berlines » 0,40 fr; in 2de klasse « chars-à-bancs » 0,30 fr. en in 3de klasse « waggons » 0,20 fr. De Regering zal de Compagnie mogen verplichten de « waggons » te overdekken. Ook de tarieven voor het vervoer van goederen, wagens, paarden, vee, alsmede van « articles de diligence » (best te vergelijken met onze hedendaagse postcolli) zijn voorzien.

De post moet gratis vervoerd worden, en daartoe zal de concessionaris op elke trein een kist, sluitend met een sleutel, ter beschikking stellen, alsmede een plaats voor de begeleidende postman.

Te vermelden valt nog art. 43 : « In geval het aanleggen van een spoorweg van Brussel naar de Westerlijn, over Aalst, verordend wordt, zal de Staat het recht hebben het gedeelte van de geconcedeerde spoorweg, van het verbindingspunt der lijn Brussel-Aalst tot Wichelen en Oudegem, af te kopen ».

De concessiehouders togen aan het werk om het nodige kapitaal bijeen te krijgen en vormden een nieuwe vennootschap onder de benaming « Compagnie anonyme du chemin de fer et du canal de la vallée de la Dendre », met een kapitaal van dertig millioen frank, vertegenwoordigd door 60.000 aandelen van 500 frank. Het kapitaal mocht op 45.000.000 fr. gebracht worden, zo de ontwikkeling der werken zulks vereiste. De vennootschap werd goedgekeurd bij koninklijk besluit van 26 Juli 1846 en stortte de vereiste borgsom van twee millioen frank, waarna de beheerders om verdere stortingen verzochten teneinde de eigenlijke werken aan te vatten.

Doch dit liep niet meer van een leien dakje. Spoorweg en kanaal, indien zij er ooit kwamen, zouden feitelijk aangewezen zijn op het vervoer van dezelfde goederen, dus elkanders mededingers zijn, wat nu juist geen geschikt middel bleek om de te beleggen kapitalen te doen renderen. Dat de Dendergemeenten, zelfs om een spoorlijn, aan de verbetering der rivier niet wensten te verzaken, blijkt o.a. uit een brief welke de gemeenteraad van Geraardsbergen op 17 Maart 1845 aan de minister van Openbare Werken zond en waarin gezegd werd dat «Le conseil communal désire vivement et verrait avec satisfaction sa réalisation (van de spoorlijn) si toutefois son exécution ne doit former obstacle à l'exécution des travaux pour la canalisation ou pour une bonne amélioration de la navigation de la Dendre » (5). Te Aalst schrijft de Denderbode op 2 Januari 1848 nog dat « De canalisatie van den Dender veel nuttiger dan een yzerenweg is ».

Ook bleven de kapitalen weg en toen het jaar nadien, op 7 Augustus 1847, de stichters bijeenkwamen in algemene vergadering in het Hôtel de Belle-Vue te Brussel, konden zij slechts de beheerders volmacht geven om met de Regering te onderhandelen teneinde de ven-

---

(5) « De gemeenteraad wenst ten zeerste de spoorlijn en zou hare verwezen-
» lijking met genoegen zien, indien althans hare uitvoering geen hinder-
» paal moet vormen voor de uitvoering der werken tot kanalisatie of tot
» een ernstige verbetering van de bevaarbaarheid van de Dender ».

nootschap, zo mogelijk zonder verlies van de borgsom, te vereffenen.

De Regering begreep het echter zo niet, en liet de vennootschap dagvaarden, teneinde haar te zien veroordelen tot uitvoering der werken of verbeuring van de borgsom. De « Compagnie de la Dendre », zoals ze doorgaans heette, was nochtans niet de enige concessiehouder die in moeilijkheden verkeerde, want op de negen in 1845 en 1846 toegestane concessies, werd slechts één uitgevoerd overeenkomstig de aanvankelijk gestelde voorwaarden, namelijk de lijn van Doornik naar Jurbeke, zoals we verder zullen zien. De ekonomische en financiële krisis der jaren 1845 tot 1847, en de omwenteling van Juli 1848 in Frankrijk, maakten elke uitvoering onmogelijk, wegens het gebrek aan aanbod op de Franse en Engelse kapitaalmarkten.

Aalst wenste echter voor niets ter wereld aan « zijn » rechtstreekse verbinding Brussel-Gent te verzaken, en deed al het mogelijke om ze te bekomen. Graaf d'Andelot, senator voor Aalst, had het plan opgevat van een soort parlementaire commissie, die de reeds genoemde « bestendige commissie voor advies en toezicht » zou aanvullen; een eerste vergadering ging door op 4 Januari 1846 in zijn herenhuis te Brussel, Berlaymontstraat 20 en verenigde, benevens de parlementsleden voor het arrondissement, vertegenwoordigers der steden Aalst, Geraardsbergen en Ninove (6). Het verslag van ingenieur Desart, dat een prachtig pleidooi vormde, werd op stadskosten verspreid en einde 1846 gepubliceerd in de Brusselse dagbladen L'Emancipation en L'Echo de Bruxelles. De 702 fr drukkosten werden wel een weinig beknibbeld door sommige leden van de gemeenteraad, doch iedereen vond tenslotte dat het geld goed besteed was geworden (7). Maar de grote hinderpaal was en bleef het nijpend geldgebrek in de Staatskas.

Zodra men te Aalst kennis kreeg van de onmogelijkheid voor de Compagnie de la Dendre om de Denderlijn aan te leggen, vroeg de « bestendige commissie voor advies en toezicht » een audiëntie aan bij de minister van Openbare Werken, De Bavay, om te bekomen dat de borgtocht van twee milloen frank, welke de « Compagnie de la Dendre » gesteld had, zou besteed worden om een lijn tussen Aalst en Dendermonde aan te leggen. De audiëntie werd toegestaan op 14 November 1847, doch het verzoek werd afgewezen.

Om toch tenminste één spoorlijn te hebben, diende minister De Bavay op 2 Mei 1848 een wetsontwerp in teneinde de Regering toe te laten de borgtocht der « Compagnie de la Dendre » ter beschikking te stellen van de « Compagnie des chemins de fer de Tournay à Jurbise et de Landen à Hasselt », om de lijn van Jurbeke naar Doornik, over Aat, te voltooien.

Reeds daags nadien vergaderde de gemeenteraad van Aalst, en besliste krachtdadig protest aan te tekenen tegen dit ontwerp, en de andere Dendersteden uit te nodigen eveneens te protesteren. Te Geraardsbergen kregen de kamerleden De Clippele en Cleemputte opdracht al het mogelijke te doen om de aanneming te beletten van « het wetsontwerp dat aen eene Waelen maetschappy honderd duy-

(6) Versl. verg. gem. Aalst 29-12-1845.
(7) Versl. verg. gem. 29 Januari 1847.

» zend franken laet winnen ten nadeele van ons ongelukkig en door » armoede geteysterd arrondissement » (8).

Genoemd wetsontwerp beoogde inderdaad de bekrachtiging van een overeenkomst die voornamelijk het werk schijnt geweest te zijn van een invloedrijke oud-volksvertegenwoordiger voor Aalst, en lid der bestendige deputatie van Oost-Vlaanderen, Adrien (9) Benoit Bruneau, beheerder van de « Compagnie de Jurbise » en tevens aandeelhouder en directeur van de « Compagnie de la Dendre », krachtens welke de interesten van de borgsom onder beide vennootschappen bij helften zouden verdeeld worden.

Ondanks het verzet werd het wetsontwerp goedgekeurd en kon de « Compagnie de Jurbise » reeds de volgende 30 Oktober hare lijn in gebruik stellen. De wet voorzag dat de « Compagnie de Jurbise » binnen de twee jaar zelf moest de spoorlijn Aat-Dendermonde aanleggen, ofwel het geld in de Schatkist terugstorten. Zij verkoos dit laatste en nogmaals was de kans op een spoorweg verkeken.

De rechtstreekse spoorweg Brussel-Gent kwam inmiddels hoe langer hoe meer aan de orde van de dag. In de loop van 1846 stelde de Provincie Oost-Vlaanderen een enkwest in teneinde de mening der belanghebbenden in te winnen. Zoals begrijpelijk was Dendermonde er tegen, en dit verzet lokte vanwege de andere steden een tamelijk hevige reactie uit. Zo zien we bv. de gemeenteraad van Ninove in zijn vergadering van 10 September 1846 burgemeester P.C. van Ypersele afvaardigen om bij het provinciegouvernement te Gent, in een daartoe gestemd register, de redenen uiteen te zetten waarom Ninove de rechtstreekse verbinding over Aalst wenste. Aan dit karakteristiek stuk ontlenen wij het volgende : « Indien het merkwaardig werk » van ingenieur Desart over de aan te leggen spoorweg geen hevig » en zelfs onredelijk verzet hadde uitgelokt vanwege enkele bepaalde » plaatsen, en voornamelijk vanwege de stad Dendermonde, zouden » wij het overbodig achten deze enkele opmerkingen nopens het in- » gediend ontwerp neer te pennen, doch wegens dit verzet, en de » hardnekkigheid waarmede men het handhaaft, oordelen wij het » nodig niet ten achter te blijven om onze rechten te laten gelden » en de redenen te laten kennen... ». Dan volgt een uiteenzetting over de billijkheid van de verlangde spoorweg en de nood waarin het land van Aalst en Ninove zich bevinden, over het technisch voordeel van de rechtstreekse verbinding en het rendement dat de Staat en de gebeurlijke concessiehouder er uit zullen halen. Middenin een vraag : « Wij zullen er slechts een opmerking aan toevoegen, in de » vorm van vraag, of namelijk het district Aalst, zijn aanzienlijke » steden en de grote bevolking welke het bewoont, niet evenzeer deel » uitmaken van het Rijk en niet dezelfde openbare belastingen be- » talen als het kleine stadje Dendermonde ? ». Dat Ninove niet alleen

---

(8) Denderbode, 4 Juni 1848.

(9) Adrien Benoit Bruneau, geb. Edingen 24 Februari 1805, « propriétaire », vertegenwoordigde het arrondissement Aalst in de Kamer van 8 Juni 1847 tot 8 Juni 1852 en van 12 Juni 1866 tot 14 Juni 1870, wanneer hij ontslag nam. Was lid van de provincieraad van Oost-Vlaanderen en lid der bestendige deputatie. Woonde echter meestal te Brussel of te Ukkel, waar hij overleed op 11 Mei 1894.

staat in zijn actie blijkt uit de slotzin : « Wij laten nog opmerken » dat het tracé over Denderleeuw het voordeel biedt de talrijke be- » volkingen van Ninove, Geraardsbergen en omstreken te verbinden » met het groot spoornet van het land, terwijl het tracé over Den- » dermonde en Merchtem dit voordeel niet biedt en praktisch een » nutteloze verdubbeling van de bestaande Staatslijn zou vormen ».

In Juni en Juli 1846 werden te Geraardsbergen en te Aalst verzoekschriften ter ondertekening overgelegd aan de kiezers, en door praktisch alle ondertekend. In Maart-April 1847 werd dergelijke petitie te Gent op weinige dagen tijds door honderden kiezers ondertekend, voornamelijk op initiatief van het Gentse kamerlid D'Elhougne. De gemeenteraad van Denderleeuw, in buitengewone vergadering van 11 Januari 1850 bijeengeroepen, « ten eynde te beraedslagen aengaende » de daerstelling van eenen regtstreekschen ijzeren weg van Brussel » naer Gent, langs Aelst;

» Aengezien dat het dringend en zeer noodzakelijk is voor den » landbouw en de nijverheyd van onze gemeente dat zij word begif- » tigd door eenen behoorlijken communicatie weg ten eynde de land- » bouw en nijverheydsvoortbrengselen gemakkelijker te kunnen ver- » zenden;

» Aengezien dat de daerstelling van den regtstreekschen ijzeren » weg van Brussel naer Gent langs Aelst, dezen verlangden commu- » nicatie weg zal bezorgen;

» Aengezien de daerstelling van den voorgemelden ijzeren weg » regtveerdigheid voor ons Arrondissement is en tevens eenieder zal » bevoordeeligen;

» Is eenpariglijk van gevoelen en heeft besloten Mijnheer de Mi- » nister van Openbare Werken te verzoeken ten eynde te willen me- » dewerken tot het bekomen van gemelden ijzeren weg van Brussel » naer Gent langs Aelst;

» En tot overtuyging van den intrest welken onze gemeente neemt » in de daerstelling van den hierboven gemelden ijzeren weg laten » wij Ued. kennen, Mijnheer de Minister, dat onze gemeente ingeval » haren geldelijken toestand het toelaet, bereyd zoude zijn geldelijke » opofferingen te doen om in deszelfs bekostiging mede te werken ».

Aldus stonden de zaken, toen Jean-André de Mot, eigenaar van de Galeries Saint Hubert te Brussel, en Jean-Baptiste Gendebien, eigenaar te Brussel, namens een nieuwe groep voeling namen met de « Compagnie de la Dendre », teneinde dezer rechten over te nemen en nieuwe voorstellen deden aan de Regering, waarin toen Emile van Hoorebeke als minister van Openbare Werken zetelde.

Men zou aan het kanaal verzaken en de voorgenomen Denderlijn doortrekken tot Lokeren, alsook twee secties aanleggen die de spoorweg zouden verbinden met Brussel en Gent, teneinde aldus de rechtstreekse verbinding tussen beide steden, over Aalst, tot stand te brengen. Op 27 Maart 1851 droeg de « Compagnie de la Dendre » al hare rechten en verbintenissen over aan De Mot, Gendebien en consoorten. Voor de verwezenlijking van dit plan werd op 28 Juni 1851 een voorlopige overeenkomst afgesloten tussen de Regering eensdeels, en Gen-

debien, De Mot, Dessigny, Letoret en Fernand en Prosper Spitaels anderdeels.

De nieuwe concessie zou de bijzonderste bepalingen van de vroegere overnemen, doch enkele, zeer belangrijke, er bij voegen, voornamelijk in verband met de exploitatie die door de Staat zou waargenomen worden, en met de verdeling der ontvangsten. Hier werd een onderscheid gemaakt tussen de stations en halteplaatsen der eigenlijke Denderlijn, waarvan de ontvangst voor drie vierden ten goede kwam aan de concessiehouder, en voor één vierde aan de Staat, en deze van de secties Brussel-Denderleeuw en Aalst-Wetteren, waarvan de ontvangst integraal voor de Staat zou zijn. Deze zou ook al het rollend materiaal leveren en instaan voor het onderhoud der lijn, en de concessiehouder zou in geen enkele aangelegenheid betreffende de tarieven of de treinregeling mogen tussenkomen. Indien de concessiehouder de vorm van een naamloze vennootschap aannam, zou de Staat de afgevaardigde beheerder mogen benoemen, doch de bezoldiging zou door de vennootschap geschieden.

Deze ongemene voorwaarden werden fel besproken in de Kamers en in de pers, waarbij niet steeds de nodige objectiviteit werd in acht genomen. Dit leidde dan ook meer dan eens tot rechtsgedingen en veroordeling tot 5 dagen gevangenzitting of 120 fr boete, wegens smaad en beledigingen.

Reeds op 31 Maart tevoren waren afgevaardigden uit Aalst, Aat, Geraardsbergen, Lennik, Lessen en Ninove te Bergen bijeengekomen met ontginners van steenkoolmijnen aldaar, teneinde te pogen zelf de concessie te bekomen, doch de vergadering leidde tot geen resultaten. De concessie werd gestemd bij de wet van 20 December 1851 en bij koninklijk besluit van 1 Mei 1852 voor negentig jaar verleend aan De Mot en Gendebien, die de vereiste borgstelling van drie millioen, in Belgische staatspapieren, gedeponeerd hadden. De concessiehouders moesten de spoorweg aanleggen binnen een termijn van vijf jaar, ingaande op 1 Mei 1852, en stations bouwen te Lessen, Geraardsbergen, Schendelbeke, Ninove, Denderleeuw, Aalst en Lede, alsmede halteplaatsen te Idegem, Schellebelle en Hofstade. Tussen Brussel en Denderleeuw moest het door ingenieur Desart voorgesteld plan gevolgd worden.

De achtste derzelfde maand werd vóór notaris Guillaume Henri Assez te Brussel de stichtingsakte verleden van een naamloze vennootschap, opgericht onder de benaming « Société anonyme du chemin de fer Dendre-et-Waes et de Bruxelles vers Gand par Alost », met een kapitaal van vijftien millioen frank, vertegenwoordigd door 30.000 aandelen van 500 fr ieder. Stichters waren : Gendebien, de Mot, graaf Ferdinand de Meeus, gouverneur der « Société Générale pour favoriser l'industrie », en Jean-Jacques-Hyacinthe Doffignies, sekretaris derzelfde Société Générale. Deze vennootschap stond in voor de uitgifte der aandelen en nam eveneens de 7.000 obligatiën, elk groot 1.000 fr à 5 % 's jaars over, en werd aldus praktisch eigenares van de aan te leggen spoorweg. In een prospectus, waarbij de Société Générale liet weten dat de openbare intekening op de aandelen van de volgende

7 Juli af bij haar kon geschieden, werd medegedeeld dat zij eveneens de drie millioen voor de borgstelling verstrekt had.

De concessie voorzag dat de sectie Aalst-Dendermonde eerst moest voltooid worden. Aalst zag de verwezenlijking van zijn droom in het verschiet. De vreugde was er dan ook algemeen, en op 18 Mei stemde de gemeenteraad eenparig een buitengewoon krediet van vijf duizend frank tot bekostiging der feestelijkheden welke ter gelegenheid van het begin der werken zouden ingericht worden.

Op Maandag, 31 Mei, kwam minister Rogier, op de plaats waar het spoor moest komen, de eerste klomp aarde uitgraven met een nieuwe spade, waarna Bruneau, als afgevaardigde beheerder der « Dendre-et-Waes », en de burgemeester hetzelfde deden. De uitgegraven aarde werd bij middel van een nieuwe kruiwagen een weinig verderop uitgestort en, onder de kreten « Vive le Roi » en « Vive Bruneau », begon het feest. Het programma voorzag een « bal avec rafraîchissements » op het stadhuis, een bal in het lokaal der schuttersgilde Sint Antonius, een volksbal, uitdeling van voedingsmiddelen aan de armen van de stad, algemene verlichting en vuurwerk. Het gestemde krediet moest naderhand aangevuld worden met 574,58 fr., wegens levering van denneboompjes en timmeren van een verhoog.

Ditmaal was het ernstig gemeend, en reeds op 9 Juni 1853 werd de nieuwe sectie, die 12 km. lang was, in gebruik gesteld. Op 1 Juli was te Aalst een dienst voor afhaling en bestelling van goederen ten huize ingericht, en waren er rechtstreekse treinverbindingen met Brussel. Van uit de hoofstad vertrokken dagelijks drie treinen naar Aalst, nl. te 7 u., te 10 u. 30 en te 4 u. 45. Van een stationsgebouw was er toen nog geen spraak, want pas de volgende 2 September sloot de Stad met de Société Générale een overeenkomst, krachtens welke de laatstgenoemde tussen de stadskern en de pas aangelegde spoorlijn een straat zou aanleggen met een plein vóór de halteplaats, mits afstand, door de Stad, van de gronden welke zij daar bezat, en betaling van 40.000 fr., in acht jaarlijkse afbetalingen, aanvangend op 1 Augustus 1854.

De overige secties werden pas twee jaar later in gebruik gesteld, namelijk Aalst-Geraardsbergen (18 km), op 7 April 1855; Geraardsbergen-Aat (30 km), op 1 December van hetzelfde jaar; Dendermonde-Lokeren (14 km), op 13 Februari 1856; Aalst-Schellebelle (10 km), op 1 Mei van hetzelfde jaar, en Brussel-Denderleeuw (24 km), tien dagen later. De snelheid waarmee de werken verricht werden had aldus toegelaten een jaar in te winnen op de verleende tijd.

Dat de kritiek niet helemaal ongegrond geweest was bleek weldra uit de wijze waarop de « Dendre-et-Waes » hare overeenkomst met de Staat interpreteerde. Vermits zij recht had op 3/4 der ontvangst van de stations en halteplaatsen der Denderlijn, kwam het er op aan die ontvangsten zoveel mogelijk te vergroten, en het beste middel daartoe bleek het uitkeren van premiën aan wie hunne goederen langs die stations lieten verzenden. De vennootschap was zodanig overtuigd van de wettigheid harer handelwijze dat zij, op officieel protest door de Staat, deze liet dagvaarden vóór de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, om haar recht te horen bekrachtigen. Doch op 6 Augustus

1855 werd zij door de rechtbank in het ongelijk gesteld en kreeg verbod voortaan nog om het even welke premiën uit te keren of te beloven.

Was het begin der werken aanleiding geweest tot feesten, de inhuldiging der voltooide lijn zou nog heel wat anders worden. Te Aalst had men gehoopt (10) dat de koning zelf zou komen, en wenste men in eenzelfde plechtigheid de inhuldiging der spoorlijn, de onthulling van het standbeeld van Dirk Martens en de 25ste verjaring der troonsbestijging van de vorst te vieren. Deze kon echter niet komen, wegens een reis naar Londen, doch vaardigde de hertog van Brabant, de toekomstige Leopold II, af.

Op Zondag, 6 Juli 1856, te één uur, vertrok aan het station der Keulense poort te Brussel een eretrein, getrokken door een nieuwe lokomotief die de naam « 7 Juillet 1831 » ontvangen had. In de trein bevonden zich o.a. Dumon, minister van Openbare Werken, De Decker, minister van Binnenlandse Zaken, Noël, hoofdinspecteur van Bruggen en Wegen, de sekretarissen-generaal van alle ministers, en andere overheden.

Hen volgde de koninklijke trein, waarin de hertog en de jonge hertogin van Brabant, Maria Hendrika van Oostenrijk, met een klein gevolg te Laken hadden plaats genomen, en die getrokken was door de « Erycius Puteanus ». Masui, directeur-generaal der staatsspoorwegen, bestuurde zelf de koninklijke trein. Beide treinen waren voorafgegaan door de eveneens nieuwe lokomotief « Thierry Martens », die alleen voorop reed.

Begunstigd door een prachtig weder kwam de stoet omstreeks 2 uur te Aalst aan, en werd er verwelkomd door salvoschoten, terwijl een dichte menigte luid toejuichte. De hoge gasten begaven zich bijna onmiddellijk naar de Markt, waar een mooie kiosk was opgetimmerd. Na een redevoering, waarin Bruneau, voorzitter der feestcommissie, herinnerde aan het leven en de werken van Dirk Martens, werd het doek, dat het beeld tot dan bedekte, neergelaten, terwijl de menigte toejuichte en de burgerwacht, die op een andere kiosk had plaats genomen, de « Brabançonne » speelde. Na de plechtigheid liet de prins zich beeldhouwer Jan Geefs voorstellen en wenste hem geluk wegens het prachtig geslaagde standbeeld. Daarna bezocht hij de St-Martenskerk, woonde in het lokaal der St-Sebastiaansgilde een schietwedstrijd bij en begaf zich daarop naar het stadhuis, waar de feestcommissie hem een banket aanbood. Na het banket was er bal op het binnenplein van het stadhuis, dat voor de omstandigheid overdekt was, en omstreeks elf uur vertrokken al de genodigden naar Brussel, waar zij te middernacht aankwamen (11). Daags nadien woonden de prinsen te Gent de inhuldiging der lijn bij.

Ondanks het premieverbod bleek de nieuwe spoorweg toch nog een heel goede zaak, omdat hij aan een ware noodzakelijkheid beantwoordde. Reeds in 1856 bedroeg het dividend 10 fr. per aandeel van

---

(10) Echo des Flandres, 2 Juli 1856.
(11) Echo des Flandres, 8 Juli 1856.

500 fr.; in 1857 was het 15,75 fr.; het jaar nadien 18,60 fr.; het volgend jaar 20,40 fr.; in 1860 22 fr. en in 1861 niet minder dan 29,10 fr.

De twee ontwerpen, dit van een Denderspoorweg en dit van een rechtstreekse lijn Brussel-Gent, waren aldus gelijktijdig verwezenlijkt, dank zij vooral de soms tegenstrijdige, soms gelijklopende inspanningen van Aalst en Geraardsbergen.

Het zijkanaal in de Dendervallei is er niet gekomen, doch de rivier zelf werd gekanaliseerd en aanzienlijk verbeterd tussen 1863 en 1867, zodat het arrondissement Aalst, voornamelijk sinds het aanleggen van de spoorlijn Denderleeuw-Kortrijk, over Zottegem en Oudenaarde (1864) en van de lijn 's-Gravenbrakel-Geraardsbergen-Gent (1867) een der best uitgeruste is van het ganse land wat de verkeerswegen betreft.

VORST-BRUSSEL. *A.J. van Lul.*

* * *

VOORNAAMSTE GERAADPLEEGDE BRONNEN

Jacquemyns G., Histoire contemporaine du Grand-Bruxelles (Brussel 1936).
Lamalle U., Histoire des Chemins de fer belges (Brussel 1943).
de Laveleye A., Histoire des 25 premières années des chemins de fer belges (Brussel 1862).
de Portemont A., Recherches historiques sur la ville de Grammont (Geraardsbergen 1870).
Belgisch Staatsblad: jaargangen 1832 t/m. 1870.
Notulen der vergaderingen van de gemeenteraad van Aalst en Ninove.
Idem van Geraardsbergen en Denderleeuw, mij welwillend bezorgd door de hh. secretarissen van die stad en die gemeente.

Amigo, Ajuin en oude Kant

Maria-Theresia Hompens, 66 jaar oud, geboren te Aalst, « was doende commerschap in canten waer van sij eenige hadde tot Gendt... hebbende aldaer eene caemer in huere... » Op 14-8-1773 werd ze, komende van Tervuren, te Oudergem aangehouden « sijnde onversien van paspoort ».

Op de Hallepoort te Brussel ondervraagd, verklaarde ze in Brabant gekomen te zijn « ter oorsaecke van een proces die sij was sustinerende in de Souvereynen Raedt... tegens den gewesenen meyer van Merchtem ». Zij logeerde te Brussel « in den Hert buyten de Vlaemsche poorte ». Naar Tervuren was ze gegaan « om te sprecken den Baron Gottignies om eenigh geldt die sij van den selven was goed vindende... Van Tervueren wedercommende hadde sij gevonden dat sij haere goude medalie quydt was... naer dewelcke sij wederom gonck soecken... » Te Oudergem had ze « den eygensten avondt van Sijne Coninclijcke Hoogheydt (Karel van Lotharingen) die aldaer was passerende, een croone gehadt ». Was dit misschien omdat ze, evenals de moeder van de Prins, ook Maria-Theresia heette ? Van die kroon had ze er nog een halve in geld over. Ten slotte was ze « al noch bekennende in den amigo geweest te zijn dreye daegen » (gevangenis achter het stadhuis te Brussel, enkele jaren geleden afgebroken, samen met al de huizen aldaar).

Wat Maria-Theresia Hompens allemaal vertelde lijkt vrij zonderling, maar de mannen van de Drossaard braken zich daarmee hun arm hoofd niet. Ze stuurden haar terug naar Aalst, met verbod nog ooit de voet in Brabant te zetten...

(Uit het Archief van de Drossaard van Brabant, nr. 167).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

Familienamen uit de Charters der Kartuize van St-Martens-Lierde

IIe Lijst.

In Mei 1330 ontbond Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen, de gilden der stad Geraardsbergen, als straf voor hun koppige houding tegenover hem. Met toelating van de vorst schonken de ontbonden gilden een ruim deel van hun renten aan de pas gestichte kartuize van St-Martens-Lierde.

Aan de hand van het charter, dat over deze rentenoverdracht handelt (1), alsmede van een perkamenten rol (2), werd deze tweede lijst familienamen opgemaakt. Met opzet gebruikten we deze bronnen afzonderlijk, omdat al de namen van de renteplichtigen in de zelfde tijd voorkomen. Bij elke renteplichtige vermelden we in de oorspronkelijke tekst de naam van de renteninnende gilde (3).

De toponiemen zonder nadere vermelding van gemeente zijn alle uit Geraardsbergen. Om storende herhalingen te vermijden lieten we het verwijzen naar Geraardsbergen van kant. Het charter is in het Frans en de perkamenten rol in het Nederlands geschreven. Aan de taal is dus elke van de beide bronnen gemakkelijk te onderscheiden; uit dien hoofde hebben we het niet nodig geacht bij ieder excerpt naar de bron te verwijzen. Om reden van eenvormigheid schreven we al de namen met kleine beginletter over.

---

(1) RIJKSARCHIEF GENT. Fonds Kartuizers St-Maartens-Bos. Charters. (Verkoop de Portemont, nr. 2749).
« Nous, Loys, contes de Flandres... », 30 Nov. 1330.

(2) RIJKSARCHIEF GENT. Fonds Kartuizers St-Maartens-Bos. Charters. Perkamenten rol van omstreeks 1333.
« Dese rolle maect alleen mencioen vanden gulden van gheroutsberghe ende niet van ghecreghenen renten ».

(3) De Gilden a) « vander hudevetters », « dou mestier as tanneurs » (leerlooiers).
b) « der koeyen scoenmakers », « dou mestier de chiaus, qui font soles de vache » (schoenmakers).
c) « van den corduaniers », « mestier des kordewaniers ».
d) « vanden brieders », « des brasseurs de chervoise » (brouwers).
e) « vander grawerkers », « des piltiers » (ook grauwerker; bontwerker = pelswerker).
f) « vande mersmans », « des merchiers » (merseman = mersenier = rondtrekkend koopman = marskramer).
g) « den ouden cleedercoopers », « des vieuswariers ».
h) « der backers gulden », « dou mestier des bollinghiers » (bakkers).

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

AALST (van) ..... « **Wautier d'Aiost** diz sols » (piltiers)

AAT (van) ..... « item **jakemyn van aet** (de screvele) 10 sc. op syn huus ende erve gheleghen bi der molen (ouden cleedercoopers)

AYMEN ..... « item jan ogekyn 12 den. op 1 erve in putsemain gheleghen tusschen gillis serarnouds ende jans ser arnouds erve dat **claus aymen** was »

« **claus emmen** douze deniers » (brasseurs de chervoise)

ALAERD ..... « item jan de brune 5 sc. op syn erve ten oudenberghe dat **martyns alaerts** was... »

ANKAERT ..... « **gossuin encar** douze deniers » (piltiers)

ARBEKE (van) ..... « li enfant de **trude de herbeke** cinq souls » (merchiers)

ARNOUDS ..... « item jan ogekyn 12 den. op 1 erve in putsemain gheleghen tusschen **gillis serarnouds** ende **jans ser arnouds erve** dat... »

BACKER (de) ..... « **martin le backere** vint et sept souls par. (merchiers)

BARBIER (de) ..... « item jhan cameroen 12 den. op syn huus ende erve dat gillis supyns was gheleghen ter overpoorten naest **michiels sbarbiers** erve »

BEGIJN ..... « ...onder deecskyn te salaerdinghe tusschen den lande van den heileghengheest ende claus lande vander scuren dat **gillis beghyn** was »

BIJL (de) ..... « item **claus de byl** 6 den. op 1 erve inde dutstrate gheleghen... » (ouden cleedercoopers)

BLAZER (de) ..... « **mathis li blasere** huit souls » (vieuwariers)

BOENAERT ..... « ...teeverbeke (Everbeke) tusschen **jans** land **boenaers**... »

BOENE ..... « **jan boene** 10 sc. par. op 3 dachwant lants gheleghen onder deecskyn te salaerdinghe... » (hudevetters)

BOGAERT ..... « item claus de mets op 1 erve dat **jan boemgaerts** was... »

« **jehan boengaerd** siz souls » (bollinghiers)

BOCK (de) ..... « item **jan de boc** 25 den. op huus ende erve gheleghen in de steenstrate... » (grawerkers)

BONOEYS ..... « op 5 bundere lants int solle velt gheleghen dat **lysbetten bonoeys** was »

BORRE (van den) ..... « ...buten der over porten gheleghen naest den erve **pieters vanden borne**... »

BORREMAN ..... « ... 1 dachwant lants gheleghen an de gewaetstrate, dat was **gillis borremans** oers »

BOTERDAEL ..... « item **lodewyc boterdael** 6 sc. op syn huus ende erve gheleghen ant cleene brugskyn... » (grawerkers)

BOUDET ..... « ...huus ende erve gheleghen vor den beghinen dat **alaems boudet** was »

BOVON ..... « **bette bovon** trois souls » (vieuwariers)

BRABANT (van) ..... « ...erve gheleghen ten steenputte dat **gheraerds van brabant** was »

BRAKEL (van) ..... « ... 5 bundere lants gheleghen ten inghelscher beken dat **soykyns van brakele** was... »

« **soykin de brakele** siz souls » (vieuwariers)

BROEDER (de) ..... « item **claerbout die broeder** 6 sc. op 5 bundere lants gheleghen ter inghelscher beken... » (ouden cleedercoopers)

BROEKE (van den) ..... « ...up syn huse ende erve in putsemain dat **jans van den broeke** was »
« item **jan van den broeke** 2 sc. 6 den. van sinen lochtinc... in putsemain... » (hudevetters)
« **jehan de brouk** huit souls par. » (tanneurs)

BROUWER (de) ..... « **boudet li brasseur** douze deniers » (tanneurs)
« **baudet li brasseur** douze deniers » (merchiers)

BRUYNE (de) ..... « item **jan de brune** 5 sc. op syn erve ten oudenberghe... » (ouden cleedercoopers)

BRUCK ..... « ...op 1 huus ende erve dat **jans sbruuckers** was gheleghen bider huneghem porten »

BULLEGHEM (van) ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen bi **coels van bulleghem** in de vliechute strate... »

CAMEROEN ..... « item **jhan cameroen** 12 den. op syn huus ende erve... gheleghen ter overporten... (ouden cleedercoopers)

CAPROEN ..... « ...op huus ende erve gheleghen in putsemain dat was **pieter caproens** »

CARNALIES ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen bachter borch dat **betten carnalies** was »
« **bette carnailles** douze deniers » (bollinghiers)

CHARYS ..... « ...op syn erve in putsemain dat **willem charys** was »
« **willame caris** huit souls par. » (tanneurs)

CHRISTIAENS ..... « item **heinric kerstiaens** 10 sc. op 1 dachwant erves dat light an den duts broec... » (grawerkers)

COCK (de) ..... « **pierre li coch** douze deniers » (brasseurs de chervoise)
« item **jan de coc** te kalenberghe 12 den. op 1 bundere lants gheleghen te gontfaerdinghen » (Goeferdinge) (hudevetters)
« item **jan de coc** te calenberghe 12 den. op 1 bundere lants op parrevelt gheleghen te gontfardinghen » (Goeferdinge) (brieders)

COLLIN ..... « item **willem arnoud coelyns sone** buter overpoerten » (grawerkers)

COPPENOLLE (van) ..... « ...op een erve dat **coppyns van coppenhole** was te boelaer gheleghen » (ouden cleedercoopers)
« **coppin de coppenhole** siz deniers » (vieuwariers)

CORNUYT ..... « ...op 1 huus ende erve dat **jan cornuts** was »

COUCKAERT ..... « item **jan couckaert** in sollevelt 3 sc. 6 den. op 1 huus ende erve op de nuwe veste gheleghen dat der port was » (mersmans)

COUSEMAEKER (de) ..... « ...van sinen lochtinc die **diederics scousmakers** was putsemain gheleghen »
« **thiry li cousmakere** cinq souls »

COUWENBERGHE (van) ..... « item ten breedenvelde (Breivelde-Grotenberge) **jan van coudenberghe** 3 sc. 4 den. » (koeyen scoenmakers)

CRANE (de) ..... « ...op 1 dachwant lants gheleghen bachten **jans cranen** »
« ...van eenen erve dat **gillis scranen** was gheleghen tusschen laerbeke ende sente gheertruden capellen » (te St-Maria-Lierde)
« item **symon de crane** 9 sc. 6 den. op eenen mersch die jans scranen was te laerbeke gheleghen (mersmans)
« **jehan li crane** vint et cinq souls » (merchiers)

CUYPER (de) ..... « item **claus de cupere** 6 den. op 1 huus ende erve ghelegen boven der capellen » (hudevetters)

DECKER (de) ..... « item **loykyn niemen de deckere** 5 sc. op 1 huus ende erve gheleghen inde vlieghuut strate » (grawerkers)

DHAENENS ..... « item **jan daniins** 6 sc. op syn erve te boelaer » (ouden cleedercoopers)

DOOLAGHE (van der) ..... « ... **adriaen vander doolaghe**...

DOSSCHE ..... « ... **gillien dossche** 5 sc. op syn huus ende erve in de vliechuut strate gheleghen...

EDINGEN (van) ..... « **thiry de edinghen** quinze souls par. (brasseurs de chervoise)

EEDIGHEM (van) ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen bi der nuwer brugghen dat **diederics van eedighem** was »

EKSAARDE (van) ..... « item **bernaerd van exaerde** 6 sc. te ghent » (koeyen scoenmakers)

ELST (van der) ..... « item **wouter van der elst** 12 den. op syn huus ende erve dat mervrouwen van boelaer was » (grawerkers)

ENDE (van den) ..... « ...ute 1 stucke lants dat... ende **jans vanden ende** was gheleghen bi den driesche te breidenvelde » (te Grotenberge) (koeyen scoenmakers)

ERTBRUGGHEN (van der) ... « item **boudyns wedewe vander ertbrugghen** was 8 sc. op syn huus ende op syn erve in putsemain... » (hudevetters)

ESSCHE (van) ..... « **gillien d'esche** cinq souls » (brasseurs de chervoise)

EVERAERT ..... « item **pieter everaerd** 12 den. » (grawerkers)

FREDERICKX ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen inden ham dat **willems frederics** oer was »
« **lussie vrederiz** huit souls par. » (tanneurs)
« **willame fredery** cinq souls » (brasseurs de chervoise)

FURPIS ..... « **gilles furpis** douze deniers » (vieuwariers)

GAFFELKIN ..... « ...op huuse ende erve dat **jans gaffelkyns dammans** was inde steenstrate »
« **jehan gaffelkin** neuf souls deuz deniers » (tanneurs)

GALLANDER (de) ..... « ... **paridaen de gallandere** 30 sc. op syn huus ende erve gheleghen bi der nuwer brugghen » (mersmans)

GANS (de) ..... « sire **robert li gans** douze deniers » (piltiers)

GAVER (van) ..... « ... **jan de gavere** 20 sc. op 1 out bundere lants... gheleghen te salaerdinghen » (mersmans)

GLEMBEKE (van) ..... « **pierres de glembeke** trois souls diz deniers » (merchiers)

GODDYNS ..... « ...de wedewe ende doer van **wouter goddyns** van unkerzele 14 capoenen op 3 hofsteden... gheleghen tunkerzele » (mersmans)

« le **goddins d'onkerzele** quatorze capons » (merchiers)

GOEFERDINGE (van) ..... « li oer **heylin de gauferdinghen** » (vieuwariers)

GRAVE (de) ..... « item **jan de grave**... 5 sc. op syn huus ende erve inde vliechuut strate... » (brieders)

GRIEK (de) ..... « **jehan li griec** vint souls » (merchiers)

HALFSTEEN ..... « ...op syn erve te boelaer dat **cornelys halfsteens** was »

HANE (d') ..... « ... **gillise de hane** 10 sc. op 1 huus ende erve achter de borch gheleghen » (corduaniers)

HARDEBOLLE ..... « ...van eenen mersche buten putsemain gheleghen die **jan herdebolles** was »

« ...dat **pieters hardebolles** was »

« **annekin ardebolle** diz et huit souls » (piltiers)

HEYKEN (van) ..... « **gilles de heyken** diz souls douze deniers par. (tanneurs)

HEILZOETEN ..... « ... **jan heilsoeten** oer die men hiet van quaetbeke » (grawerkers)

« **annekin heylzoeten** cinq souls » (merchiers)

HIEGHENE (van) ..... « item **gillis van d'hieghene** 13 den. par. » (grawerkers)

HONTSBERG ..... « **jan hontsberch** viii sc. par. op syn huse ende erve in putsemain » (hudevetters)

HOOIBAND ..... « item **jan hoybant** 8 sc. par. op syn huse ende op syn erve in putsemain » (hudevetters)

HORENMAKER ..... « ...huus ende erve gheleghen voor **symoens hoerenmakers** »

HOUTEM (van) ..... « item **symon van houthem** 9 sc. 2 d. van eenen mersche buten putsemain gheleghen... » (hudevetters)

« item dabt van sente adriaens 2 sc. op 1 huus ende erve gheleghen ande boelaer porte dat **gheens van houthem** was »

HOUWERE (de) ..... « item **jan de houwere gheseit lucien** 12 den. op 1 huus... (grawerkers)

HUISE (van) ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen in sente kathelinen strate dat **jans van huuse** was »

HULST (van) ..... « ...op 1 huus ende erve dat **jans van hulst** was »

HUMBEKE (van) ..... « **thiri de humbeke** diz souls » (piltiers)

INGELS ..... « ...op 1 erve dat **jan inghels** was »

JOOS ..... « **claus joes** 34 sc. op 5 bundere weeden... » (hudevetters)

KALFVEL ..... « ...van **boudin kalfels** weghe » (ouden cleedercoopers)

« **boydin kalfel** siz deniers » (vieuwariers)

KECKER (de) ..... « op syn erve ten oudenberghe... ende **stevyns skeckers** was »

« **estevenes li keckere** cinq souls » (vieuwariers)

KEYZER (de) ..... « op 1 huus ende erve achter de borch gheleghen dat **godewarts skeysers** was »

KELDER (van den) ..... « op 1 huus ende erve gheleghen inden hoec dat **cornelys** was **van den kelre** »

« **cornille de le kelre** cinq souls » (mestier de chiaus)

KEMPENEER (de) ..... « op syn huus ende erve dat **jans kempeneeren** was gheleghen inde gaffelkyns strate »

« **jehan li campnere** vint souls par. » (tanneurs)

« **jehan li campennere** vint souls »

KERKHOVE (van de) ..... « **jehan fius pierre de kerchove** diz et sept souls » (tanneurs)

KINT ('t) ..... « **pierres li kint** vint souls diz deniers » (piltiers)

KOKEBOLLE ..... « op huus ende erve gheleghen in de steenstrate dat **gillis kokebolles** was »

« **gilles kokebolle** vint et cinq deniers » (piltiers)

KRUIDENAER (de) ..... « **jacquemes li crudenere** douze deniers » (piltiers)

KUNS (van) ..... « item **clais van kuns** van eeversbeke 3 sc. 6 den. op 1 dachwant lants gheleghen teeversbeke » (mersmans)

LAERBEKE (van) ..... « ...uten eenen erve dat **verheilen van laerbeke** was »

« item **gheraert van laerbeke** 10 sc. van eenen erve dat gillis scranen was gheleghen tusschen laerbeke ende sente gheertruden capellen » (St-Maria-Lierde) (mersmans)

« item **wouter wouters kinde van laerbeke** 9 sc. 9 den. op eenen mersch gheleghen te laerbeke » (St-Martens- en St-Maria-Lierde) (mersmans)

« **heyle de laerbeke** cinq souls » (merchiers)

LEESTMAKER (de) ..... « op 1 huus ende erve gheleghen inde cloesterstrate dat **wouters sleestmakers** was »

LENTHOUT (van) ..... « **loykyn van lenthout** 3 lb. par. die ghelt adriaen gheylinc ende die van **lenthout** » (brieders)

« **soykin de lenthout** de lierde (St-Martens-Lierde) trente souls par. » (brasseurs de chervoise)

LESSENBOSCH (van) ..... « **jehan lessinbosch** diz souls » (bollinghiers)

LOMBAERT (de) ..... « item **jan de lombaert** 5 sc. op syn huus ende erve inde overste huneghem strate... » (ouden cleedercoopers)

LONYS ..... « ...op syn huus ende erve achter de halle gheleghen naest **jan lonys** huse »

MALAERT ..... « ...op syn huus ende erve in putsemain dat **gillis malaerts** was »

« **gilles mallard** huit souls par. » (tanneurs)

MALDEGEM (van) ..... « item **maroie de wedewe gillis de maldeghem** ende hare kindre 3 sc. op 1 outs bundere lants bi der zieker liede gheleghen buten der dutsporten » (ouden cleedercoopers)

MARCELYS ..... « ...op syn huus ende erve gheleghen ant cleene brugskyn dat **jan marcelys** was »

MARTENS ..... « ...op syn huus ende erve gheleghen bi der nuwer brugghen dat **gheraerds martyns** was »

« **adryaen martins** quatre souls un capon » tanneurs)

MATTHIJS ..... « item de proviseres vander lakynhallen 6 sc. opt raemhuus ende op derve dat... ant cleene brugskyn daer **jan mathys** op woende »

MEERSCH (van der) ..... « **maes de le mersche** douze deniers » (piltiers)

« **li meresse de le mesche** douze deniers » (piltiers)

« **gilles de le mesche** douze deniers » (piltiers)

MEYER (de) ..... « item **cleerbouts smeiers** oer 12 den. op 1 huus ende erve » (grawerkers)

METS (de) ..... « item **claus de mets** 6 sc. op 1 erve » (backers)

MIDDELEER (de) ..... « item **gillis de middelaere** 4 sc. 1 capoen op 1 huus ende erve gheleghen in de steenstrate... » (hudevetters)

MYNSBRUGGHE (van der) ... « item **wouter vander minsbrugghen** 30 sc. par. op 1 bundere lants te salaertdinghen gheleghen » (mersmans)

« **damoizele de le minsbrugghe** trente souls » (merchiers)

MILLIS ..... « item **gillis millis** 15 den. op 1 dachwant lants gheleghen an de gewaetstrate... » (corduaniers)

NIEUWENHOVE (van) ..... « item **jan van den nuwen hoven** 6 sc. 6 den. op een erve te zareldinghen dat **gheraerd van nuwen hoven** was » (mersmans)

NOKERSTOCK ..... « ...op 1 huus ende erve gheleghen boven der capellen dat **vranx nokerstocs** was »

« li oer **vrancke neukenstoz (neukerstox)** (tanneurs)

OBBRANCKE ..... « **yde de le obbrancke** et **clemense** se seur diz souls par. (kordewaniers)

« **yde de le olbrancke** »

OGEKYN ..... « item **jan ogekyn** 12 den. op 1 erve in putsemain gheleghen... » (brieders)

OPHEM (van) ..... « item **pieter van opheem** 5 sc. op 1 huus ende erve » (koeyen scoenmakers)

OTTE ..... « item **jan otte** 9 sc. 4 capoenen op syn erve te scendelbeke ant veken gheleghen » (brieders)

OUDENAARDE (van) ..... « item **lysbette van oudenaerde** 12 den. op 1 erve gheleghen te ghelembeke » (grawerkers)

« **jehan d'audenarde** douze deniers » (piltiers)

OUTSCHILD ..... « **lysbette outscilts** xxxvi sc. op een huus ende erve... inden ham gheleghen » (hudevetters)

« **henry ouscilt** trente et sis souls par. » (tanneurs)

« **henry auschilt**... »

PADDENPOEL ..... « item **pieter paddenpoel** 15 sc. op 1 huus ende erve gheleghen bi der nuwer brugghen... » (brieders)

PAMELAERD ..... « item **jan pamelaerd** 1 capoen op 1 erve te gontfardinghen gheleghen... » (ouden cleedercoopers)

PAPENBEMPT (van) ..... « op een dachwant lants te papenbent gheleghen dat **cornille van papenbent** was »

« **cornillie de papembemt** cinq souls » (brasseurs de chervoise)

PEER (de) ..... « item **jan de peer** 2 rasieren corens op jans lant was van den planken gheleghen op hindenbosch couter » (backers)

PICHELON ..... « **jehan pichelon** deuz souls » (brasseurs de chervoise)

« **pierre pichelon** deuz souls » (piltiers)

PIERAERT ..... « op syn huus ende erve in de oudste huneghem strate gheleghen dat **jan pieraerts** was »

« **sare pierarts** deuz souls siz deniers » (vieuwariers)

PLACKER (de) ..... « item **claus de plackere** 3 sc. 6 den. op 1 dachwant lants... gheleghen teeversbeke (Everbeke » (mersmans)

PLANKEN (van der) ..... « ...op **jans** lant was **van den planken** gheleghen op hindenbosch couter »

PLASSCHE (van den) ..... « op 1 huus ende erve dat **frans van den plassche** was gheleghen in de duts strate »

« **francois de le plassche** douze souls trois deniers par. » (dou mestier de chiaus)

« **li filz de le plassche** cinq souls » (piltiers)

POINGET ..... « **jehan poinget** huit souls » (brasseurs de chervoise)

POLS ..... « **maes pols** quinze souls » (vieuwariers)

POSCH (de) ..... « item **jan de posch** 8 sc. par. op syn huus ende erve in putsemain... » (hudevetters)

POTTER (de) ..... « **claus spotters** oer van boelaer » (ouden cleedercoopers)

POUS ..... « op 1 huus ende erve gheleghen inde vliechuut strate dat **grielen pous** wâs »

PROCUREUR (de) ..... « **gilles li procureur** quinze deniers » (kordewaniers)

PUTTE (van de) ..... « 3 sc. op 60 roeden lants gheleghen te wastrebbe dat **gheraerds uttenputten** was »

« **gherart de le putte** trois souls (brasseurs de chervoise)

QUAETBEKE (van) ..... « item **jan heilsoeten die men hiet van quaetbeke** » (mersmans)

« op 1 huus ende erve gheleghen bi... in de vliechuut strate dat **jans van quaetbeke** was »

« **jehan de quaetbeke** cinq souls » (vieuwariers)

QUAETWERCK ..... « op 18 roeden onder huus ende hofstede gheleghen te scendelbeke vor **rufelaerts quaetwercs** »

RYCKAERT ..... « item **jan ryckaerd** 13 sc. op huus ende erve... was gheleghen inde steenstrate » (hudevetters)

ROCHIER (de) ..... « **pieter de rochier**... op 1 huus ende erve gheleghen in de sente kathelinen strate... » (koeyen scoenmakers)

ROELAND ..... « item **jan coppyn roelants sone** 10 sc. 8 den. (koeyen scoenmakers)

ROELOFS ..... « item **jan roulfs** van zaereldinghen 17 sc. op 1 bundere lants gheleghen te zareldinghen... » (mersmans)

ROUCK (de) ..... « op syn huus ende erve gheleghen in de gaffelkyns strate dat **gillis sroecs** was »

« **gilles li rouc** diz souls » (brasseurs de chervoise)

ROUSSEL ..... « **gherart roussel** siz souls » (vieuwariers)

RUWE (de) ..... « item **jans ruwen** oer 12 den. op syn huus ende erve achter de halle gheleghen » (brieders)

« item **claus de ruwe** 16 sc. 8 den. op 1 erve gheleghen in de penstrate » (grawerkers)

« **jehan li ruuwe** douze deniers » (brasseurs de chervoise)

SALEMOENS ..... « **gille salemoens** siz souls » (vieuwariers)

SAS ..... « op syn erve te scendelbeke ant veken gheleghen dat **daneels sas** oer was »

« **danel le zas** neuf souls quatre capons » (brasseurs de chervoise)

SCHEERDER (de) ..... « qui fut **wautier le tondeur** »

SCHUEREN (van der) ..... « te salaerdinghe tusschen... ende **claus** lande **vander scuren** »

« ... **cornilliis vander scure** 12 sc. 3 deniers op 1 huus ende erve gheleghen in sente kathelinen strate » (koeyen scoenmakers)

SCOBS ..... « buter onderpoerten... dat **baten scobs** was »

SCOUDEHARINC ..... « **michiel scoudehare** diz souls » (vieuwariers)

SIMOENS ..... « op 1 dachwant erves dat light an den duts broec dat **jans simuns** was »

« item **heinric symoens gheseit van denremonde** 4 sc. op 1 erve ter overporten... (ouden cleedercoopers)

SMET (de) ..... « dat **raes smeets**... was gheleghen bi den driessche van breidenvelde » (koeyen scoenmakers)

SPEK ..... « item **lysbette de wedewe soeys specs** 10 sc. op 1 huus ende erve... bider huneghem porten » (ouden cleedercoopers)

STAELS ..... « buten der over porten... naest den erve... dat **pieters staels** was »

STAUTIJN ..... « te gontfardinghen gheleghen dat **jans stautens** was »

STEENBEKE (van) ..... « item **willem van steenbeke** 4 sc. op syn huus ende erve buten der over porten gheleghen » (brieders)

STEENPUTTE ..... « **clais steemputte** huit souls par. » (tanneurs)

STOCKELYN ..... « erve in de steenstrate dat **jans stockelyns** was »

STUBBEL ..... « **jehan stubbel** deuz souls siz deniers » (vieuwariers)

SUPIN ..... « op syn huus ende erve dat **gillis supyns** was gheleghen ter onderporten »

TEMMERMAN (de) ..... « op syn huus ende erve in de vliechuut strate gheleghen dat **claus stemmermans** was »

TROEN (de) ..... « item **jan de troen** 10 sc. op syn huus ende erve gheleghen in de gaffelkynstrate... » (brieders)

TUT (de) ..... « **jehan li tuts** sept souls » (merchiers)

VAEC (de) ..... « item **pieter de vaec** 5 sc. op huus ende erve gheleghen in putsemain... » (hudevetters)

VELDE (van den) ..... « item **gillis van den velde** 2 sc. 1 capoen op 18 roeden... te scendelbeke... » (brieders)

VERSAREN ..... « **fierlin virsaren** 5 sc. par. op een dachwant lants te papenbent... (brieders)

« te scendelbeke... dat **ser jans versaren** was »

VERSEMOET (van de) ..... « **boydin de le versmoet** cinq souls par. » (tanneurs)

VISSENHOLLE ..... « bi der molen dat **jan vissenhoels** was »

VITSEBOEN ..... « ter overporten... dat **gillis vitseboens** was »

VLAANDEREN (van) ..... « item **boudyn van vlaenderen** » (ouden cleedercoopers)

« **djonc van vlaenderen** 10 sc. op 5 bundere lants in solle velt gheleghen... » (backers)

VLOEBALCH ..... « item **godevert vloebalch** 2 sc. 6 deniers op syn huus ende erve gheleghen ten steenputte » (hudevetters)

VRANCX ..... « item **jan vranx** 12 den. op 1 huus ende erve gheleghen boven der capellen » (hudevetters)

WAEGEMAKER (de) ..... « in de dutstrate gheleghen dat **jans waghemakers** was »

WAEGEMAN ..... « **gherart waghe man** deuz souls diz deniers » (tanneurs)

WAEYTOP ..... « item **pieter waeytop** 5 sc. op 1 huus ende erve gheleghen in den ham... » (brieders)

WAELE (de) ..... « item **jan de wale de wevere** 5 sc. op 1 huus ende erve gheleghen... in de vliechuut strate » (ouden cleedercoopers)

WAERDEN (van der) ..... « item **lievyn vander waerden** 2 sc. op syn huus ende erve gheleghen vor den beghinen » (mersmans)

WAESTREBBE ..... « item **jan heilen sone van wastrebbe** 3 sc. op 60 roeden lants... te wastrebbe » (brieders)

WAMBACK ..... « item **jan wambac** 8 sc. op syn huus ende op syn erve... in putsemain... » (hudevetters)

WATTRELOS (van) ..... « **boydin de waterloes** quatre souls » (vieuwariers)

WETTEREN (van) ..... « item **heilen oer van wetteren** 15 den. op 1 dachwant lants dat gheleghen es bider gewaetstrate » (corduaniers)

WIJNHUIZE (van) ..... « **sare van wynhusen** 20 sc. op syn huus ende erve... inde gaffelkyns strate » (hudevetters)

WILDERLIEDE (van der) ... « item **katheline van der wilderliede** 8 sc. op 1 huus ende erve gheleghen inde cloesterstrate » (ouden cleedercoopers)

ZEGHERSVOOR ..... « **marguerie zeghersvor** dis souls » (vieuwariers)

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

De Merenaren en de beewegen

We weten dat de fantasie een belangrijke rol speelt in vele uitingen des levens, vooral bij de minder ontwikkelde mens.

Over het algemeen boetten de beewegen sedert een kleine halve eeuw van hun voormalige luister, hun menigvuldigheid en vermaardheid, met één woord, van het belang dat er door de massa wordt aan toegekend, veel in. Het heeft er de schijn van dat nog slechts bij ouderen van jaren het geloof, het betrouwen in de bedevaarten is blijven voortbestaan. De jongeren lijken met beewegen weinig bekend te wezen of daar weinig belang aan te hechten; in de plaats ontstond onder de half, zelfs onder meer ontwikkelden, een niet te lobchenen modern bijgeloof. Het is hier niet de plaats om over dit laatste punt uit te weiden; 't volstaat er op te wijzen dat we, uit eigen ervaring, stichtende voorbeelden kunnen aanhalen.

We beperken ons hier tot wat we vermochten te verzamelen over de opvattingen en geestesgesteltenis van de Merenaars in betrekking tot de lokale beewegpraktijken. Jaren geleden stelden we een onderzoek in nopens de plaatsen waarheen die mensen beewegen en nopens de beewegpraktijken. Het zijn de gegevens die we toen verzamelden, die ons tot leidraad dienden bij de samenstelling van onderhavige bijdrage. (1)

Onze beschouwingen slaan niet terug noch op het eigenlijk godsdienstige der bedevaartpraktijken, noch op de grote bedevaarten, kerkelijk ingericht, naar Lourdes, Fatima, Sittard, Kevelaar, Scherpenheuvel, Halle, Oostakker, Banneux en andere plaatsen, die voor alle doeleinden worden meegemaakt en waarvan het toerisme vaak de hoofdleiding heeft genomen, in tegenstelling tot onze lokale, meest plattelandse, de eigenlijke volks-bedevaartplaatsen, waarheen wordt gebeewegd voor wel bepaalde gevallen van ziekte, kwelling, tegenspoed en ramp, of voor het verkrijgen van bijzondere gunsten.

Verder zullen we zien dat voor bepaalde gevallen bepaalde heiligen in aanmerking komen, benevens bepaalde bedevaartplaatsen. Het valt niet te betwijfelen dat in de loop der tijden veel wan- en bijgelovigheid zich op die beewegen is komen griffelen. Bekennen wij 't maar ronduit dat we de meeste volksbedevaartpraktijken zo niet als superstitieus, toch als met een waas van bijgeloof omhuld, of als wangelovig aanzien. Daarenboven zal men geredelijk aannemen dat de autosuggestie een belangrijke rol speelt, wat de doeltreffendheid der beewegen aangaat. Kwalen met autosuggestische ondergrond — benevens hekserij, waarover we hier niet wensen te spreken — worden het meest doelmatig bestreden door bedevaartgangen naar paterskloosters, bv. Affligem, Steenbrugge, Bornem, omdat die kloostergemeenten er het geheim op nahouden hun klanten, onder het mom van bedevaartverplichtingen, natuurlijke hulp- of bestrijdingsmiddelen te doen toepassen.

Slechts één, zeer typisch, geval van ceremoniëel — of verkiest men dit als eigenaardige verplichting te beschouwen ? — willen wij

aanhalen. Te Schellebelle bestaat een beeweg tegen de « stomme seskens » (stuipen) (2). Die beeweg moet te voet ondernomen worden, gezamenlijk door negen personen, die onderweg geen enkel woord mogen spreken. Daarom vergezelt de bedevaartgangers immer een tiende persoon, die de mensen, welke zij op hun weg mochten ontmoeten, uit aller naam moet groeten en gebeurlijk te woord moet staan.

Er is geen kerk te plattelande, waar niet één of meer heiligen voor welbepaalde doeleinden worden vereerd. Zelfs naar paters- en nonnenkloosters, naar kapellen, tot onooglijke veldkapelletjes en gevelnisjes toe, worden bedevaartgangen ondernomen in geval van ziekte of tegenspoed, of om gunsten te bekomen. Voor Erpe bv. werden ons destijds niet minder dan acht beewegen meegedeeld. Gunsten kunnen zo wat op alle plaatsen bekomen worden, genezing van ziekten en kwalen alleen door tussenkomst van de heilige welke voor de bepaalde ziekte aangeroepen wordt, zodat ieder heilige een eigen helingsbevoegdheid — specialiteit ! — bezit.

Uiterst zelden is het mogelijk de oorsprong van een beeweg uit te vorsen ; verreweg de meeste ontstonden spontaan, tengevolge van volksfantasie, wan- of bijgeloof, tengevolge van een onbeduidend voorvalletje, van een gril, een speciale devotie van de begiftiger. En hoeveel bedevaartpraktijken, ontstaan uit bron- en plantenverering, uit verering van natuurverschijnsels, als storm, donder, bliksem enz., zouden geen survivals zijn uit onze Germaans-heidense voortijd ?

Te Nieuwerkerken wordt de H. Leonardus, patroon der kerk, vereerd tegen de « leên », slape ledematen, hoofdzakelijk slappe beentjes der kinderen, dus beenderzwakte, rachitis, Engelse ziekte. Die verering zou ontstaan zijn tengevolge van woordontaarding, bijgevolg van sympatische aard wezen : **leên** in verband met **Len**aart.

In Sint-Martens te Aalst wordt o.a. gebeewegd ter ere van Jozef de **Dromer**, tegen nachtmerrie en kwade **dromen.** (3) Te Erembodegem, Kapelleke ter Muren, in plaatselijk dialekt « Ter **Mieren** », tegen zindering in de toppen der vingers en andere lichaamsdelen, die doet denken aan krieuweling door **mieren** veroorzaakt, en om van de mierenplaag verlost te geraken. (4) Twee voorbeelden die insgelijks op de theorie der sympathie zouden steunen.

Te Ressegem wordt de H. Mauritius, wiens borstbeeld in de kerk staat, vereerd. (5) Volgens de legende, die van de heilige — een krijgsman, overste van het Thebaans legioen — een bisschop heeft gemaakt, zou dezes lichaam door soldaten ten halve door geschoten zijn ! Daarom werd hij vroeger gebeewegd om in de militieloting een goed nummer te trekken. Thans wordt hij nog aangeroepen voor goede soldatendienst en om van alle onheil in het leger gespaard te blijven.

Wat persoonlijke durf in betrekking tot het ontstaan van een beeweg vermag, illustreert hiernavolgend geschiedenisje : Ongeveer de tijd dat te Aalst-Mijlbeek de kerk werd gebouwd, (6) ontstond de influenza en woedde ook alhier in volle hevigheid. De eerste pastoor, de E.H. Stanislas Lauwereys, alias Manke Staaf, richtte de aanroe-

ping tegen de influenza in, beeweg welke spoedig een niet onbelangrijke bron van inkomsten werd...

We zegden hoger dat onze lokale bedevaartheiligen voor welbepaalde doeleinden worden aangeroepen. Sommige worden voor verschillende ziekten, kwalen en gunsten gebeewegd. De kwellingen kunnen van een zelfde maar ook van heel uiteenlopende aard zijn. Het gebeurt ook dat verschillende heiligen, op verschillende plaatsen, voor eenzelfde kwaal worden aangeroepen. De ene heilige is echter machtiger dan de andere, zodat op de ene plaats gebeewegd wordt voor lichte, op een andere voor zware gevallen. En het is bijgevolg heel natuurlijk dat een « mindere » voor een « meerdere » beeweg hoeft onder te doen.

Varkenskwalen worden op vele plaatsen gebeewegd. De boeren te Mere aanzien Wemmel, voor de knoop- of beenderziekte der varkens, als de meest doeltreffende begankenis. (7) Ziektegevallen, die door minder bevoegden als dezelfde mochten aanzien worden, kunnen in werkelijkheid van gans verschillende aard of graad zijn en dienen derhalve op verschillende plaatsen gebeewegd.

Soms bestaat een beeweg in het bezoek van meer dan één bidplaats en de aanroeping van meer dan één schutsheilige, dus uit gekoppelde of meerledige beewegen, waaronder verplicht samengevoegde en andere die volkomen vrij, maar met het oog op meer doeltreffendheid, worden ondernomen.

Te Aaigem wordt gebeewegd tegen de tandpijn, maar ook tegen lamheid, samen met een beeweg naar Vlekkem, uit dien hoofde Aaigem-Vlekkem-beeweg genoemd. Geldt het hier voor Vlekkem niet wederom een sympathisch geval? De H. **Lam**bertus is de patroon der kerk en wordt tegen **lam**heid vereerd. Een koppelbeeweg Erpe-Ottergem bestaat eveneens; en te Erpe een tweeledige beeweg, ter ere van de H. Rochus en de H. Blasius.

Ziehier nu een paar typische voorbeelden van de wijze waarop sommige toepassingen geschieden. De broodjes, o.a. van Borsbeke, Galmaarden, (8) Zarlardinge, tegen « gewormsel », aardappelschurft enz. moeten dieper in de grond gestoken worden dan bv. de aardappelknollen worden geplant, ten einde de ziekte of het gewormte « onder » te houden. Tegen de uierziekten van het rundvee strijken de boeren met de hand over het voetstuk van het beeld der H. Berlindis te Meerbeke. (9)

De boetedoeningen worden onderscheiden in facultatieve, die de mensen zichzelf opleggen, en streng voorgeschreve, waaraan niets te veranderen valt, op gevaar af niet te worden verhoord. Boeten, die al ware 't slechts een enkele dag, uit nalatigheid of vergetelheid, worden verwaarloosd, verliezen alle doeltreffendheid en moeten van den beginne af herdaan worden.

Niet zelden worden, om een beeweg meer kracht bij te zetten, beloften gedaan. Ze moeten stipt volbracht worden. Uit grote nood — of naïeveteit! — worden soms de meest onzinnige beloften gedaan: kruipbedevaarten, bedevaarten met erwten in de schoenen enz. Alleen in de biecht bezit de priester de macht van gedane belof-

ten, te ontslaan of ze althans in andere verplichtingen om te zetten. In stervensnood kan door de biechtvader van belofteverplichtingen ontslagen worden.

Veertig, vijftig jaar geleden geloofden de ouderen van jaren vaak nog vast dat overledenen, door een belofte gebonden, in het hiernamaals werden verontrust; aan naastbestaanden verschenen zij in de droom en smeekten de belofte in hun plaats te volbrengen; eerst na de vervulling kon de overledene de eeuwige rust bekomen.

Een beeweg mag men door een ander laten doen. Vroeger waren er schier in elke gemeente mensen die beewegen ondernamen voor al wie hen daarmee gelastte. Natuurlijk is het de heilige welgevalliger dat de belanghebbende de beeweg zelf doet ! De plaatsvervanger was verplicht, na volbrachte taak, eerst het huis van zijn lastgever aan te doen, alvorens een andere of zijn eigen woning binnen te treden.

Een voorbeeld nu in betrekking tot de moeilijkheid van de passende keuze van de beeweg. Te Ogy heeft een vermaarde ommegang plaats tegen kwade ogen, brand of perel op de ogen, genaamd « het vel of de bloem van Ogy ». (10) Te Welle en op andere plaatsen nog wordt insgelijks gebeewegd tegen de bloem op de ogen. Nu ligt de moeilijkheid hierin, de juiste aard of graad van de oogkwaal te bepalen, om 't zij te Ogy, te Welle of op een andere plaats genezing te gaan afsmeken. « Bevoegde » beewegvrouwen onderscheiden niet minder dan negen soorten van « bloem op de ogen » en wie weet of nog meer bevoegde beewegvrouwen niet nog méér soorten vermogen te onderscheiden ?

Voor ziekten, waarvan men de aard of graad onvoldoende kan bepalen, wordt soms op verschillende plaatsen gebeewegd, om toch de bevoegde heilige te bereiken. Voor kwalen, door verschillende ziekten veroorzaakt, moeten al de betrokken heiligen gebeewegd worden, om toch juist deze niet te verwaarlozen die de dominerende rol vervult.

Beewegvrouwen worden geraadpleegd over de keus van een beeweg en ondernemen ook al eens een beeweg voor rekening van anderen. De meeste worden aangetroffen onder de bejaarde vroedvrouwen uit de volksklas. We veronderstellen dat het langs haar om is dat het meeste wan- en bijgeloof, de meeste empirische toepassingen van volksgeneesmiddelen en ziektebestrijdingspraktijken onder de massa ontstonden en blijven voortleven. De plattelandse beewegvroedvrouwen, over het algemeen weinig ontwikkeld, bezitten desondanks een overgrote invloed. Hoofdzakelijk bedoelen we toestanden, die vijftig jaar geleden nog algemeen heersten.

Onafgebroken staan zij in betrekking tot vrouwen en kinderen in nood. Onder een schamel uiterlijk huist in menige vroedvrouw een ongekende, ongewaardeerde, nimmer voldoende geprezen of beloonde zielegrootheid. Is het waar dat de mens vergroeit naar zijn arbeid en zijn milieu, dan is het natuurlijk waar dat de vroedvrouw, die dag en nacht leeft in een wereld van kommer en wee, wier taak tot de meest kiese behoort, vergroeit naar haar arbeid en zorg, verte-

derend en medelijdend, intens het leven van haar omgeving medelevend. O, zo gewetensvol onderzoeken ze hun gevallen, zó dat een geneesheer 't niet gewetensvoller zou doen. In dergelijke omstandigheden valt het niet te verwonderen dat de vroedvrouw tevens beewegvrouw wordt.

Een andere keer handelen we over strijkers en wrijvers, als bv. Bâtist van Lede, die dertig, veertig jaar geleden zo'n grote beroemdheid bezat, dat hij zelfs door ontwikkelden, door mensen uit Duitsland, Holland en Frankrijk te eigen huize werd geraadpleegd ! Ook Bâtist schreef beewegen voor...

Het offeren van boter na de eerste kalving, van een varkenskop, van levende dieren, evenals het afbinden van de koorts, krijgen ook eens hun beurt.

MERE. **Aloïs Suys.**

---

(1) Voetnota's van **Jozef van Overstraeten.**
(2) Ter ere van Sint Cornelius, speciaal op Tweede Sinksendag (Krijsersmis) en op 16 September. Er zijn moeders die geloven dat men negen kinderen te zamen moet laten « aflezen », om een goede uitslag te bekomen.
(3) Ook te Elene en wél op 19 Maart.
(4) Ook tegen rheumatiek = flerecijn of « flessijn ».
(5) Vooral op 22 September.
(6) In 1902, ter ere van O.L.V. van Bijstand.
(7) De H. Servatius is er voor de boeren van uren in de omtrek de grote patroon tegen de beenderziekten van het vee, voor de beesten « die van hun poten gaan » (rachitis). De grote bedevaartdag is 13 Mei.
(8) De bekende Sint-Paulusbroodjes, op 25 Januari uitgestrooid.
(9) Vooral op 3 Februari. Op de zijkanten van het kistachtig voetstuk van haar beeld zijn concentrische cirkels om waslicht te dragen. De boeren zien er de vorm van een uier in en raken die aan tegen de uierziekten van de koeien.
(10) Ter ere van de H. Blasius. Men offert een zakje tarwe**bloem,** gaat driemaal rond de kerk en put water uit de Sint-Blasiusbron (bronverering !).

Grond te Baardegem en H. Geesttafel te Meldert, 1678

Maria de Meerschman, dochter van wijlen Michiel, had een perceel « lants groot ontrent de tweeentseventich roeden » verkocht aan Jan vanden Bossche en Anna de Mol, zijn wettige huisvrouw. Dit was gelegen « binnen de prochie van Baerdegem Inde hofstede van weijlen des voorschrevenen Michiel de Meerschman, paelende zuijt de weezen Joos de Meerschman noort west t' s'heeren strate oost Adriaen de Nil ». Maria had dit geërfd van haar overleden vader, « op den commer ende last van des heeren Grontcheijns aenden voorschreven heijligen Geest van Meldert als heere vanden Gronde daer op jaerlijcx ende erfelijcx vuijtgaende sonder meer ende dat alles Ingevolghe vande acte van vercooppinghe daer van sy de tusschen partijen gemaeckt de date tweelfsten Decembris sesthien hondert ende tweeentseventich ». De twee partijen compareerden voor de erflaten en de meier van het Laathof van de H. Geesttafel der parochie van Meldert. Door griffier De witte werd op 19 Februari 1678 een stuk opgesteld waaruit blijkt dat « Jan vanden Bossche het voorschreven goedt vuijt des Meijers handen behoorlijck heeft ontfanghen ». De meier heette Peeter Geerstman; de vermelde erflaten zijn : Guillam van Mulders, Joos Robijns, Michiel Vande putte en Jan van Buggenhout. (Perkament, zegel verdwenen : Archief Abdij Affligem, Hekelgem).

AFFLIGEM. **Dom Cyprianus Coppens, O.S.B.**

ONZE BIBLIOGRAFIE

96. **AALST. — Louis Paul Boon, Boontje's uitleenbibliotheek.** — (Gent), Leesclub B.U. (Boekuil), (1949), 18°, omsl., fig., 93 blz. (Geb. 40 fr.). — De naam van de auteur staat in de kolophon.

97. **AALST. — Albert de Burbure, Les Belges dans la découverte du Nouveau Monde.** — La revue coloniale belge (Brussel), 1-8-50, blz. 547-551, ill. Blz. 550 wijst op het feit dat het allereerst gedrukt verhaal van Columbus' ontdekking van Amerika, van de Antwerpse persen van Dirk Martens kwam. Hier verscheen inderdaad op 4 quarto-blz. de Latijnse vertaling van Columbus' beroemde brief uit 1493. Foto van de eerste blz. op p. 547. Bijzonderheden over Martens' betekenis als humanistisch drukker en over zijn vermoedelijk verblijf in Spanje.

98. **AALST. — Z.v.G., De hoppluk te Aalst.** — De Standaard (Brussel), 18-9-47, blz. 4.

De kweek en de pluk; de eest; de verkoop; de krisis. Folklore van de hop. Schr. is niet uit de streek...

99. **AALST. — Louis Stroobant, Sint-Martensvuren.** — De Brabantse Folklore (Brussel), Deel XXI, 1949, blz. 238-242.

In dit oppervlakkig artikel is voor ons « Land » alleen spraak van de stad Aalst. Ziehier alles wat erover gezegd wordt: « Op Sint-Maartensdag gaan 25 à 30 jonge lieden met de draagberrie van deur tot deur bij de boeren mutsaarden halen. Zij begeven zich er mee « in de gestens », buiten de stad, waar de stapel hout aangestoken wordt. Al zingend dansen zij er rond : Sinte Mette lag op den Blok, / Wilde niet geven (bis). / Sinte Mette lag op den blok, / Wilde niet geven / Stoof 't dan op ». Onnauwkeurig en onvolledig. Van dat gebruik schijnt niets meer te zijn overgebleven.

100. **AALST. — V. Tourneur, Les origines de l'atelier monétaire d'Alost.** — Miscellanea Historica in honorem Leonis van der Essen. I., Brussel-Parijs, 1947, blz. 209-15.

101. **ALGEMEEN.** — Aan de **speciale teelten** van ons Land — tabak, snijbloemen, hop, geneeskundige planten — voor wier bescherming en bevordering volksvertegenwoordiger **Albert van den Berghe** zich bijzonder inspant, wijdde het weekblad « Geeraard » (Geraardsbergen) op 30-4-50 een speciaal nummer. De verschillende artikels zijn van de h. van den Berghe.

102. **ALGEMEEN. — Dr Theo Luykx, De Strijd van Margareta van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, voor het behoud van hare rijksgebieden.** — Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, Gedenkschriften. Derde reeks, deel II, Vierde aflevering, 1950, blz. 113-143.

Bij haar troonsbeklimming in 1244 erfde Margareta van haar zuster Johanna als « comitissa Flandrie » o.m. het land van Aalst. Binnen dit land, dat tot Rijks-Vlaanderen behoorde, was Geraardsbergen allodiaal goed, dat nog wel bij het Duitse Rijk behoorde, doch waarop geen leenverplichtingen tegenover de Duitse keizer meer rustten. Tijdens Margareta's regering zal Geraardsbergen voor haar afstammelingen, de Dampierre's, als allodiaal goed verloren gaan, niet ten voordele van haar andere afstammelingen, de Avesnes, doch wel van Luik.
In Juli 1245 liet keizer Frederik II weten dat hij namens de gravin manschap had laten doen o.m. van de « terra de Halost ».
Toen bij scheidsrechterlijke uitspraak van koning Lodewijk IX, in Juli 1246, o.m. gans Rijks-Vlaanderen aan de Dampierre's was toegewezen, liet Margareta door Jan en Boudewijn van Avesnes in Januari 1249 de verklaring afleggen dat ze wederrechtelijk aanspraak hadden gemaakt o.m. op het Land van Aalst en op Geraardsbergen, en al de gebieden, die de graven van Vlaanderen, in deze hoedanigheid, van de Duitse keizer in leen hielden (« ...la terre l'Alos, Granmont, et toutes les apartenances de ces terres...).

Nochtans wordt Geraardsbergen in 1263 een « franc alluel » genoemd, op dat ogenblik toebehorende aan Gwijde van Dampierre.
Op de Rijksvergadering te Frankfort werd de gravin op 11 Juli 1252 vervallen verklaard van al hare rijksgebieden, o.m. « terram de Alost ». Jan van Avesnes wordt als rechtstreekse leenman van het Rijk erkend. Tot motivering van de vervallenverklaring van Margareta's rechten werd ingeroepen dat ze niet op tijd manschap voor deze rijksgebieden aan de Roomse koning had afgelegd. De uitspraak van Frankfort werd op 2 December 1252 door de paus bekrachtigd.
Einde 1254 schreef Margareta een brief aan Lodewijk IX, haar beschermheer en suzerein voor Kroon-Vlaanderen, waarin ze o.m. betoogde dat Jan van Avesnes door graaf Willem van Holland wederrechtelijk werd beleend, o.m. met het Land van Aalst en Geraardsbergen.
Zoals men weet kreeg Margareta al haar rijksgebieden terug in 1256. Op 27 Juni 1260 bv. deed de Roomse koning Richard van Cornwall te Kamerijk kond dat hij manschap had ontvangen van Margareta, o.m. voor het Land van Aalst (« de terra de Alost »).
Wat nu Geraardsbergen betreft, liet de Luikse elect, Hendrik III van Gelre, zijn hulp en steun tegen Hendrik II van Luxemburg (die het graafschap Namen had ingepalmd), betrekkelijk duur betalen. Gwijde van Dampierre stond hem o.m. de streek van Geraardsbergen, die hij eertijds als allodium van zijn moeder had ontvangen, af en ontving ze op 27 Mei 1263 van hem in leen terug... Gwijde verklaart: « faisons savor à tos ke nos Geramont et les appendances... ki estoient nostre franc aluel, avons recuet en fies ligement à tenir de mon saignor Henri, par la grace de Dieu eveske le Liège ».

103. **ALGEMEEN. — Léo Verriest, Le servage en Flandre, particulièrement au pays d'Alost.** — Paris, Libr. du Recueil Sirey, 1950, 8°, 32 p. (Extr. de la « Revue historique de droit français et étranger », 4e sér., t. XXVII, p. 35-66).

104. **ENAME. — P. Norbertus Teeuwen, Ommereis doorheen de kerkrekeningen van Oost-Vlaanderen. Ename.** — De Schalmei (Gent), Dec. '49, blz. 136, met foto van de kerk.

Noch in de kerk, noch in de pastorij zijn er uitvoerige rekeningen, wel enkele losse stukken. Iets over een nieuw orgel in 1815.

105. **GERAARDSBERGEN.** — Zie Algemeen, Luykx.

106. **GERAARDSBERGEN. — De grote dag van Geraardsbergen.** — Ons Volk, 26-2-50, blz. 260-1, met 13 foto's.

Krakelingenworp en Tonnekenbrand. Onbeduidende tekst, maar zeer belangwekkende illustratie.

107. **MATER. — M. Hoebeke, De etymologie van het toponiem Oosche.** — Mededelingen uitg. door de Vereniging voor Naamkunde te Leuven, 1949, bl. 59-62.

Van « Auciacum », waarin de Lat. persoonsnaam Aucius schuilt. Bevestigd door Dr M. Gysseling.

108. **NEDERBRAKEL. — R.(ichard) Dupierreux, La fresque de Paul Artot, à Nederbrakel.** — Le Soir (Brussel), 7-7-50, blz. 2.

Onlangs voltooid boven de grote koorspitsboog in de O.L.V. van het H. Hartkerk van het zustersklooster. De kerk is gebouwd door de Brusselse architekt de Bouwer. Goede beschrijving van het fresco en geestdriftige lof. Schr. meent dat Nederbrakel in Brabant ligt!

109. **NEDERENAME.** — Zie Ename, Teeuwen.
In de kerk is geen enkel archiefstuk meer te vinden. Foto van de kerk.

110. **NINOVE. — Een nieuwe kunstvorm.** — Zondagsvriend (Antwerpen), blz. 904-5 (16-17), met 9 foto's.

De Aalstenaar A.C. Bogaert maakt « schilderijen » met door hem gekleurde vogelveren. Zeer beknopte tekst, maar zeer belangwekkende foto's ».

111. **RONSE. — Baert Robert, Ronsenaar, kent gij die namen?** — Sphinx (Ronse), Sept. '48, blz. 24-25.

Jozef Ferrantstraat (held uit de oorlog '14-'18); Van Grootenbrulstraat (grootnijveraar en liberaal gemeenteraadslid); Vierde Maartlaan (plaatselijke sociaal-ekonomische troebelen in 1886).

112. **RONSE. — J.H. Bekouw, Bannelingen en vluchtelingen uit Ronse.** — Naarden, Rutgers, 1941, 8°, 195 blz., 60 fr.

Schr. stamt af van een banneling uit Ronse, tijdens de godsdienstberoerten der 16e eeuw uitgeweken. Uit Belgische, Duitse, Engelse en Noord-Nederlandse archieven heeft hij in de oorspronkelijke taal alles aangehaald wat Ronsenaars-lotgenoten betreft. Het namenregister, haast 30 blz. lang, bevat niet minder dan 1.000 patroniemen (aangehuwden inbegrepen). In 1951 verschijnt een bijvoegsel. Inlichtingen : h. J.H. Bekouw, Beerensteinerlaan 73, Bussum.

Dl. II, 1949, 8°, 132 blz., 40 fr. (G. de Tavernier, boekhandel, Korte Dagsteeg 20, Gent). Eerst een belangrijk, onlangs ontdekt dokument over een poging tot godsdienstige pacificatie te Ronse in 1566, ondertekend door ongeveer 230 poorters. Dan een reeks extracten uit parochiale registers in Hollandse steden, Londen en Emden, betrekkelijk vluchtelingen uit Ronse.

Dr O. Delghust behandelt de families de Pottere (le Pottier), van Wynghen en Baccau, aan de hand van het stadsarchief (chirografen). De h. G.H. Hooreman behandelt zijn eigen geslacht in de jaren 1465-1619. Register met een 700-tal namen. -- Vgl. blz. III (omslag).

113. **RONSE. — H. Bockstal, Courte notice concernant les tombeaux découverts au cours des recherches archéologiques sur l'emplacement de l'ancienne Eglise Saint-Pierre et du Préau du Cloître — Place du Jeu de Paume à Renaix.** — Sphinx (Ronse), Sept. '48, blz. 43-47, met situatieplan en detailtekeningen der graven door de schr.; Dec. '48, blz. 35-36.

Opgravingen in 1947 door de schr. van dit degelijk art. Ligging, vorm, oriëntatie, materialen en inhoud der graven (eerste helft der 12e eeuw). Vgl. het art. van E.H. Cambier in ons tschr. van 1-2-50, blz. 41-43.

114. **RONSE. — J. van Es, O. L. Vrouwverering te Ronse.** — Sphinx (Ronse), Sept. '48, blz. 22-23.

Onze Lieve Vrouw ten Wittentak, op de zuidelijke flank van de Scharpenberg vereerd. Enkele bijzonderheden over die verering reeds vóór de 17e eeuw en over de kapellen van 1639 en 1891.

115. **RONSE. — Georges-H. Hooreman, Généalogies de familles renaisiennes.** — Tweede deel, Brussel, November 1949. — Gestencilde in folio-brochure van 90 blz., op 90 exx. afgetrokken.

Twintig geslachtslijsten : d'Anvaing de Vallemprez (met wapen), de Witte, de Waele, van der Eecken, Bruneel, Moreaux, van der Gheynst, Bufkins (wapen), van de Raspaille, Haustraete, de Biese (wapen), de Schalion, Massez, Haillet, van Bosterhout, Hooreman, van Coppenolle, de Mallandre, Maeterlinck (wapen en devies) de Potter(e).

Alleen nota's uit het stadsarchief. Voornaamste bron : de Inventaris der Staten van goede der stad Ronse, 1581-1796, opgemaakt door kapitein F. van den Bemden van Overwaeter, 1878-1880. Geen opzoekingen in de parochiale registers.

Het eerste deel, op slechts 5 exx., waarvan één in het Rijksarchief te Brussel, heet : Copie des notes sur douze généalogies de familles renaisiennes, par le capitaine F. van den Bemden van Overwaeter, 1878-1879. De nota's gaan over de periode 1592-1738.

Een derde deel wordt voorbereid.

We kregen het werk niet in handen, doch vonden het lovend, maar zeer oppervlakkig door G.D.(ansaert) besproken, zonder verdere bibliografische aanduidingen, in « L'Intermédiaire », nr 26, Maart '50, blz. 38.

116. **ZOTTEGEM.** — Lic. phil. **N. van den Bossche, Kerstliederen uit het Zottegemse.** — Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen (Gent), 1948, blz. 303-13.

Zie ook Oostvlaamse Zanten (Gent), 1949, blz. 115.

AALST. **Jozef van Overstraeten.**

Bannelingen en vluchtelingen uit Ronse

door J.H. Bekouw.

N.V. Uitgeversmaatschappij A. Rutgens, Naarden; 1941-1949. Twee delen, geb. 194 + 132 bl. Voor België : Gaston de Tavernier, Korte Dagsteeg 20, Gent. Prijs 100 fr de twee delen.

Schrijver, die afstamt van een in de 16de eeuw uitgeweken Ronsenaar, heeft de geschiedenis zijner voorouders opgezocht en daarbij geen moeite gespaard. Meer en meer Ronsese familiën werden in het onderzoek betrokken en het eindresultaat was dan ook dit boek, waarvan het personenregister meer dan 700 namen vermeldt.

In het eerste gedeelte van dit zowel voor de kultuurgeschiedenis als voor de familiekunde en de toponymie zeer interessante werk, brengt schrijver enkele archivalische gegevens over het middeleeuwse Ronse, aan de hand van de beste bronnen. Zeer interessant is daarbij een totnogtoe onuitgegeven tekst van compromis betreffend godsdienstvrede te Ronse, door de met naam vermelde circa 230 katholieke en protestantse burgers van die stad in Oktober 1566 ondertekend. De komst van Alva in 1567 luidde echter voor de Nederlanden een bloedige periode in, waarvan de gevolgen tot heden onherstelbaar gebleken zijn. Na een lijst van Ronsese « martelaren » en uitvoerige uittreksels uit de rekeningen der verbeurdverklaarde goederen, volgt schrijver dan het spoor der vluchtelingen in de omliggende landen. Hierbij geeft hij de voorkeur aan een streng-wetenschappelijk aanhalen van oorspronkelijke teksten, liever dan aan verhalen welke noodzakelijkerwijze min of meer geromanceerd worden.

Aan de hand van archivalia uit poortersboeken, huwelijks- en andere registers, verstrekt Bekouw ons belangwekkende details uit het leven der Vlaamse uitwijkelingen in Holland. Onder hunne afstammelingen vindt men vele van de meest vooraanstaande familiën van Nederland.

Ook in Duitsland en Engeland wist schrijver veel en boeiend materiaal te verzamelen. Emden, Frankfort, Frankenthal, Keulen, Mulhausen, Londen, Kantelberg en Norwich schijnen de grootste aantrekkingskracht te hebben uitgeoefend.

Het tweede deel eindigt met een grote openslaande kaart van Ronse van de hand van de h. Henri Bockstal, aldaar. Die kaart geeft de tegenwoordige toestand aan, echter met vermelding van alle plaatsnamen die voorkomen in een Atlas van 1684, waar ook de toponymist zijn gading zal vinden.

Kortom een prachtwerk, dat wij volgaarne aanbevelen en dat zijn prijs overwaard is.

VORST. **A. van Lul.**

Vragen en Antwoorden

Vraag : DE FEYTER. Een lid van het Kon. Ned. Gen. voor Geslacht- en Wapenkunde vraagt gegevens betreffende de voorouders van Lieven Adriaense de Feyter, afkomstig van Denderhoutem, getrouwd te Axel 30 December 1628.

Vraag : VAN NEYGHEM. Men vraagt gegevens betreffend geboorteplaats en -datum alsmede de voorouders van : Judocus van Neyghem, overl. Teralfene 3 Oktober 1781, echtg. v. Cath. van den Putte.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur : Jozef van Overstraeten, Leopold III laan 32, Aalst, Tel. 220.60.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel. 44.61.22, Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 4.

Augustus 1950.

Meyer, Petrus de. — Betrekkingen tussen Ledeberg (Gent) en het Land van Aalst. 129

Brouwer, Jozef de. — Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw onder de Franse Overheersing. 137

Vastenavond te Aalst een halve eeuw geleden. 146

Cleêmput, Jozef van. — Nachtwakers te Aalst in de 15e eeuw. 146

Lul, Albert van. — De eerste Spoorweg in het Land van Aalst. 147

Theys Constant. — Amigo, Ajuin en oude Kant. 158

Gaublomme Valère.— Familienamen uit de Charters der Kartuize van St-Martens-Lierde (1330-1333). 159

Suys Aloïs. — De Merenaren en de beewegen. 169

Coppens Cyprianus. — Grond te Baardegem en H. Geesttafel te Meldert, 1678. 173

Overstraeten, Jozef van. — Onze Bibliografie (nrs 96-116). 174

Lul, Albert van. — Bannelingen en vluchtelingen uit Ronse, door J.H. Bekouw. III

Vragen en antwoorden. III

Drukk. «De Aankondiger», Dr. De Moorstr. 6. Aalst. — Tel. 248.18.